Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 123 (10720) | 1978 чылдың май 26, пятница | 1925 чылда үнелеп эдилген | Өртээ 2 коп.

ТАРААЖЫЛАРНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭЭЛЧЭЭ

Чазын чажар культураларны эн дээре агротехникти хуусаада бедик шынарлыг тарып доозары — кодээниң чер ажылдыгларының чугула сорулгазы ол. Агаар-бойдустуң байдалдары чамдык зоналарга таарымча чок байдалдарны тургузуп турзаалаа, мурнакчы ажыл-агыйлар боттарының мурнунда ааалдынган даалгаларны чедиишкиниг күүседип турар. Ипатовчуларның үлегерин ёзугаар чер болганда тургускан комплекстиг отрядтар болгаш звенолар улуг рольду ойнап турар.

ССРЭ-ниң Төп Статистика Эргелелиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, бо үеге чедир чазын чажар культураларны 114,2 миллион гектарда тараап азы планны 77 хуу күүседтеп. Тараа болгаш тараа-бобы культураларын (кукуруза чокка) 72 миллион гектарда тараан, бо дээрге планның барык 80 хуузу.

Тараазын алыр кукуруза, чигир свёклаазы, ховен тарыры доостуруунуң кырында келген. Тарымал тоорук тарыр планны күүседтеп.

Тарылга кампаниязы чоон талакы районнарда калбарган. Казахстанның, Сибирьниң чер ажылдыглары эстафетаны хүлээп алган. Казахстанның тараажылары 19,4 миллион гектарга тарылга чоруткан, бо дээрге, бүгү шөлдериниң үштүн ийи кезиинден хөй боон турар.

Чурттуң тарылга кампаниязын дооскан районнары үйүштерни ажаан-карактаар ажылдарны эгелээн.

(СЭТА).

Эш Л. И. Брежневтиң ГФР-ге аян-чоруунуң дугайында материалдарны ном кылдыр үндүрген

«Леонид Ильич Брежневтиң Германияның Федератив-тиг Республиказынга аян-чоруу» деп номну парлап үндүрген. СЭКП ТК-ниң Чингиз сехротары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң Германияның Федератив-тиг Республиказынга 1978 чылдың май 4—7 хүннеринде албан ёзузуунуң аян-чоруунуң үеинде чугааларын, документилерни болгаш материалдарны ном-да парлаан.

Ук номну политиктиг литературалар парлаар чер үндүрген.

(СЭТА).

ДООЗУКЧУЛАР

1977—1978 өөредилге чылының сөөлгү улдуну дооступ турар. Школа доозукчуларының мурнунда эн харыысалгалыг үе—доозарының күрүне экзаменнери келген. Школачы он чылдарның дургузунда шингээдип алган билиглериниң, амыдыралчы болгаш күш-ажылчы чанчылдарының шылгалдазын тудары — харыысалгалыг херек.

Бо чылын республиканың школаларындан онгу классты 3,5 мун ажыг өөреникчи доозарынга белеткенип турар. Ортумак школаны доскан соонда кайнаар баарыл, үүнү кылырыл деп айтырыг доозукчуларны хөлзедип турары чугаа чок. «Кым болурул» деп айтырыг кижи бүрүзүнүң хуузунда херээ болза-даа, оон хөй-ниити ужур-утказы ханы. «Ажыл бүрү бисте дөмей, амданын ап шилип ап чор» деп сураглыг шүлүкчүнүң одуругларында ышкаш, доозукчуларның мурнунда ажылдаарынга-даа, өөренирингe-даа орук ажык. Тыва АССР-ниң Конституциязының (Үндезин Хоойлузунуң) төлевилелиниң 34-кү үүлүнде бижээни болза: «Тыва АССР-ниң хамаатылары ажылдаар эргелиг, тодаргайлаарга, күзел-чүткүлүнге, арга-мергежилинге профессионал белеткелинге, билиинге болгаш ниитилелдин хереглелдеринге дүүштүр мергежилди, ажылдың хевирин шилип алырын кириштирбишаан, магадылаттынган ажылды алыр эргелиг». Хамык ужур доозукчу бүрүзү бодунун күзел-чүткүлүн ылап тодарадып, амыдыралга шын орукту шилип алырында.

Школа доозукчуларының амыдыралга болгаш күш-ажылга белеткелин улам экижидер дугайында партия болгаш чазак доктаамал сагыш салып турар. Оон тодаргай херечизи СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң эрткен чылдың төнчүзүнде хүлээп алганы «Ниити билиг школаларының өөреникчилериниң өөредилгезин, кижизидилгезин улам ынай сайзырангайжыдар болгаш оларны күш-ажылга белеткээр дугайында» доктаалы болур. Амгы үеним байдалдарында, кажан чуртта бүгү-ниити ортумак өөредилгеже шилчилге боттанганда, ортумак школаның доозукчулары күш-ажылчы чанчылдарны билир, тускай профессия шилип алырынга барык белеткеттинген болур ужурлуг. Ылангыя материалдыг бүдүрүлгенин кавызынга доозукчуларны ажылдадырын чедип алырынче онза кичээнгей салдынган.

Кызылдың өөредилге-бүдүрүлге комбинады, Каа-Хемниң Сарыг-Септин № 2 школазы, Бии-Хемде Туранның № 1 школазы дээш өске-даа коллективтер уругларын күш-ажылчы кижизидилгезинче, профессионал угланыышкынынче улуг кичээнгейни салып турар. Салчак Тока аттыг Сарыг-Септиң № 2 школазы «Ленинчи орук» совхозтуң баазазында бүдүрүлге өөредилгезин эки организастаан. Туранның № 1 школазы-биле «Кызыл тараачын» совхозтуң аразында быжыг харылзаа барык 18 чыл ажыг үеде уламчылап турар. Чөөн-Хемчиктиң Чадаана № 1 школазында уругларын күш-ажылчы кижизидилгезинче улуг кичээнгейни салып турар. Хамык ужур өөреникчилериң бүдүрүлге бригадазының баазазын быжыглаарынга хамаарышкан ажыл-агыйларның чогуур киржилгезин чедип алырында. Чангыс сөс-биле чугаалаарга, школачыларның бүдүрүлге бригадаларында, ыяш ажыл-агый бөлүктеринде профессионал угланыышкын талазыбиле чамдык ажылдарны боттандырып турза-даа, ниити байдал чогуур негелделерге четпейн турар.

ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинге СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев мынча деп чугаалаан: «Бодунун хуу-салымын көдээ ажылагыйны хөгжүдериниң кайгамчык улуг программазы-биле холбаштырган оолдарга болгаш кыстарга өөрүп четтиргенин партия илергейлеп турар болгаш оларның инициативазын бедни-биле үнелеп турар». Бистиң республиканың Эрзин, Чөөн-Хемчик болгаш өске-даа чамдык районнарының чамдык школа доозукчулары малчыннаар күзелин илередип, ада-өгбелериниң ынак херээн уламчылап турарлар. Оларның салгакчылары бо чылын школа доозар солдар, кыстарның аразында база эвээш эвес дээрзинге бүзүрээр апаар. Республиканың көдээ ажылагыйынга бо хүннерде 800 хире мергежилдиг механизаторлар хереглеттинин турар. Улус ажыл-агыйынын өске-даа адырларынга ажылдаар аныяк холдар биске кажан-даа чугула херек.

Доозукчуларның аразында өөредилгезин уламчылаар күзелдиглер эвээш эвес болуру чугаажок. Чурттуң өөредилге черлери чыл бүрү школа доозуп турарларның үүгле 15 хуузун өөредилгеге хаара тудуп болур. Бистин республикада байдал база ындыг. Дээди болгаш тускай ортумак өөредилге черлери эн шилиндектерни хүлээп алыр. Келир үеним специалистери болур төлээде кызымак чүткүлдүг, туруштуг чорук, ханы билиг негеттинер ужурлуг.

Школаны доозарының күрүне шылгалдаларын чедиишкиниг дужаап, амыдыралга быжыг туруштуу эвелевишаан, шын орукту шилип ап, коммунистиг тургузуушкуннуң херээнге боттарыпык чалыы энергиязын, күш-ажылын, тургузукчу ижин доозукчулар бараалгадырлар. Аныяк оолдар, кыстарны ажылга хүлээп алыр коллективтер оларга бүгү талазы-биле дуза-деткимчени көргүзүп, амыдыралга өөредир, күш-ажылга белеткээр хүлээлгелиглер. Дагдыныкчы хоочуннарның, улуг кижилернин ажыл-ишчи үлегери, чогумчалыг хүлээп көрүүшкүнү аныяктарга кончуг чугула.

АКЫ-ДУҢМА УЛУСТАРНЫҢ НАЙЫРАЛДЫГ ӨГ-БҮЛЕЗИНДЕ

СОРУК КИИРДИ

Тыва Автономвут Совет Социалистиг Республиканың Конституциязының төлевилелин улуг сонуургал-биле тапшытывыс. Хожудангай, көшкүн, быдаргай амыдыралдыг чораан тывалар Октябрьның социалистиг Улуг революциязының ачызында экономиказы болгаш культуразы сайзырангай, бот-тускайлаң эргелиг республика болуп үжеп ажыг чылдар дургузунда Совет Эвилелиниң хөй наңмбалдыг улуг өг-бүлезинде чурттап турар.

Шаанда аът, шары-биле ийи-бир шаң тараа тарып өстүрүп, оон-биле мөлүк-калдык амыдырап чораан араттар ам Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң хамаатылары апаргаң улус ажыл-агыйының бүгү-ле участоктарында эртем-билиглиг, тускай мергежилдиг ажылдап турар. Аныяк чылдарымда хожудангай амыдыралдың ужу-кыдыын база көрүп, шары күжү-биле чер ажылын кылып чордум. Бежен чылдарның эгезинде Чадаана МТЗ-ниңе трактористер курузун доскаш, оон бөөр техникага мергежилимни бедитиштаан, трактористен, комбайнерлен ажылдаа-ла 27 чыл боп чор мен.

Онгу беш чылдың үшкү чылында часкы хову ажылдарын агротехниктиг чурумнар ёзугаар чорудары-биле ипатовчуларның аргазы ёзугаар механизастаттынган отрядты совхозта тургускан. Отрядтың чер аңдарар звенозун удуртуп тур мен. Совхозтуң тарылга шөлүнүң кол нуруузу суттатбиле хандыртынар. 77 суттатчы суттарылгада хаара туттунган. Суттарылга, чер аңдарылгазы, чаштырылга тус-тузунда харызаалыг, олар чер ажылының негелделеринге дүүштүр чоруттунун турар. Механизаторлар болгаш тараажылар тараа культураларының га бүрүзүнден 15 центнерден эвээш эвес дүжүтү алыр сорулганы салган.

«Тыва АССР-ниң хамаатылары ажылдаар эргелиг, тодаргайлаарга, күзел-чүткүлүнге, арга-мергежилинге, профессионал белеткелинге, билиинге болгаш ниитилелдин хереглелдеринге дүүштүр мергежилди, ажылдың хевирин шилип алыр эргелерни кириштирбишаан, күш-ажылдың саның болгаш шынарын барымдаалаан база күрүненни эн эвээш хемчээлден кудулавас төлевирлиг магадылаттынган ажылды алыр эргелиг» деп Тыва АССР-ниң Конституциязының төлевилелиниң 34-кү үүлүнде айыткан. Черле ынчаш төлевилелдин белүк, эге база үүл бүрүзүн номчуп танышкаш, кижиниң Төрээн чуртунга ынакшылы, чоргаарданыышкыны хайнытып бөгүнден даарта оон-даа эки ажылдаар күзел-сорук куттулун келирдир.

Республиканың Конституциязының төлевилелин ийи-биле үүлдүгаунун, бүрүү-биле деткиваштаан. Коммунистиг партиянын, Совет чазактың ада сагыш салыышкынынга харыы кылдыр улам-на сорук кириишкиниг ажылдаар мен.

Увек ОНДАР.

Чөөн-Хемчикте «Сүт-Хөл» совхозтуң механизатору.

Кызылда «Чечек» ательезинде хоочун мастер Валентина Макаровна Кудряшеваның удуртканы даараныычылар бригадазы онгу беш чылдың үшкү чылының даалгазын чедиишкиниг күүседип турар. Бригада ылаңгыя бо чылдың эрткен дөрт айларында шылгарап, ательениң бригадаларының социалистиг чарыжының мурнуку одуруун эвээн. Тыва АССР-ниң Конституциязының төлевилелин чугаалажып көргеш, даараныычылар, чыл планын хуусаадан эрте күүседир хүлээлгени алган ажылдап турар.

ЧУРУКТА: (солагай талдан оң талазынче): бригадир В. Кудряшева биле мастер С. Биче олар ажыл үеинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Чаңгыс эп-сеткилдиг

Республиканың хөгжүм-шии театрының коллективи Тыва АССР-ниң Конституциязының төлевилелин чугаалашкаш, Үндезин Хоойлуну чаңгыс эп-сеткилдиг деткээн.

РСФСР-ниң алдарлыг артизи Х. Конгар, Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Е. Кенденбиль болгаш өскелер-даа хуралга санал бергеш, республиканың бирги Конституциязының төлевилелин үүлдүгзүнүп деткээн. Бойдус камгалалын экижидерин, кемхерек үүлгедикчилеринге удур демиселди улам күштелдирерин олар саналынга чугаалааннар.

В. СЕРЕН-ООЛ,
артист.

Өөрүшкү болгаш чоргаарал-биле

Тыва АССР-ниң бирги Конституциязының төлевилелин бүгү чонунуң чугаалажып көрүп турары бистиң республиканың хамаатылы бүрүзүнүң чүректиг хаңзындан өөрүшкүзүн болгаш чоргааралын хайнытырган. Баштайгы Конституциязыстың төлевилелин чүректиг хаңзындан уткуп, хүлээп албышаан, оон 12 үүлүнде чамдык эдилгенин кириге кандыгыл деп саналдыг мен. Ол үүлүге моон дараазында уткаңы кириге деп санал бар: **«Профэвилел, кооператив болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының өнчүзү болза оларның уставтарында сорулгаларны боттандырарынга эргежок чугула бүдүрүлгенин чепсек-хереклелдери болгаш өске-даа эт-хереклелдер болур».**

Оон ыңай: ам бистиң республикада күш-ажылчы тараачыннарны каттыштырып турар чаңгыс-даа коллективтиг ажылагый чок чүве төлөде **«Колхозтарның эзлеп турар черлерин халас болгаш хуусаа чокка оларга быжыглан турар»** даан сөстерни Үндезин Хоойлута арттырары чугула эвес хире. «Колхоз» деп сөстү Конституцияга арттырбаза кандыгыл деп санал база бар.

С. БАДАА.

Тыва АССР-ниң Садыг министерствозунда көдээ ажыл-агыйга дузалаар бүдүрүлгезиниң кол экономизи.

УРАН ЧҮҮЛДҮҢ САЙЗЫРАЛЫНГА

Феодалдыг Тывага чаанныр, уран-шевер, ырлаар, хөөмейлээр талантылыг кижилер чонга бараан болур аргазы чок байларга, дүжүметтерге базындырып, оларның чалгаазын чазар, эт-севин кылыр хөлечиктери боон чорааннар.

Чөөн-Хемчиктин Чыраа-Бажыңга чурттаан чораан сураглыг тоолчу, хөөмейжи Чапзаан-оол Куулар Чадаанага көжүүн чызаанынга Көкей-Ноянга хөөмей, ыры-биле чалчалаш, бараан болуп чораан.

Көкей-ноян аалынга
Хөлечиктеп чораанымны
Хөлечиктин ажыт улуун
Хөөмейим сөглеп чораан —

деп, ол бодунун дугайында ырлаан. Тыва АССР-ниң уран үүлүнүн алдарлыг ажылдакчызы, даш чонукчуу Монгуш Черзи, сураглыг тоолчу Тулуш Баазанай суглар база-ла чаатынган талантызын байларга ажыгладып чорааннар.

Октябрь революциязының ачызында хосталгазын чедип алган тыва улус бодунун национал культуразын, уран үүдүн марксизчи-ленинчи эстетикага, эртемге үндезилеп, профессионал бедик деңнелге хөгжүдер аргалыг болган.

Оон көскү чижээ бодуун арат Максим Дакпай 1957 чылда Москвага Бүгү-делегей аныктарының VI фестивалынга хөөмейи-биле кириштеп, лауреат болуп, алдын медальды чаалап алган. Ол — Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи. «Чыраа-Бажы» совхозтун бизанчызы хөөмейжи Кара-Сал Ак-оол Бүгү-эвилел фестивальдарының каш дакпыр лауреады, Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи.

Бай-Тайганың сураглыг ушевери Хертек Тойбу-Хаа ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниң кежигүнү, Тыва АССР-ниң улустун чурукчузу болгаш РСФСР-ниң, Тыва АССР-ниң Күрүне шаннаалдарының лауреады болуп, тыва уран үүлүдүн хөгжүлдезинге төлептиг улуг-хуузун киприп чоруур.

Чонунуң кыпкиден үнген талантыларның өөрү, сайзыраарынга бүгү таарымчалыг байдалдар бистө бүрүн тургустуган. Республиканың культура ажылдакчылары Тыва Автономвут Совет Социалистиг Республиканың Конституциязының (Үндезин Хоойлузунуң) төлевилелинде «Тыва АССР-де профессионалдыг уран үүлдү болгаш улустун уран-чечен чогаадылгазын хөгжүдерин бүгү хемчеглер-биле деткин турар» даан 27 дугаар үүлүн бүрүү-биле деткип турар бис.

Республиканың улусчу чогаадылга бажыңының бир ол сорулгазы — бот-тывынгыр уран үүлдү улам ыңай сайзырадыры болгаш ону калбак массаларга улам хандыр пеп-тередири, коммунистиг кижизидилгеге уран үүлүдүн ролюн бедидери болур.

СЭКП Төп Комитединиң бо ыңдың апрельде үндүрген «Ажылчы чонунуң бот-тывынгыр уран чогаадылгазын улам ыңай хөгжүдер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалынга үндезилеп, чаа, ыңнарлыг репертуарны тургузар сорулгалыг ажылдап турар бис.

Ч. КУУЛАР,
республиканың улусчу чогаадылга бажыңының директору.

Эш Л. И. Брежневтиң ГФР-ге аян-чоруунуң дугайында материалдарны ном кылдыр үндүрген

«Леонид Ильич Брежневтиң Германияның Федератив-тиг Республиказынга аян-чоруу» деп номну парлап үндүрген. СЭКП ТК-ның Чингиз сехротары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң Германияның Федератив-тиг Республиказынга 1978 чылдың май 4—7 хүннеринде албан ёзузуунуң аян-чоруунуң үеинде чугааларын, документилерни болгаш материалдарны ном-да парлаан.

Ук номну политиктиг литературалар парлаар чер үндүрген.

(СЭТА).

СУГГАРЫЛГАНЫ ЭГЕЛЭЭН

«Мурнакчы» совхозтуң суттатчылары бо чылын эвес дужүтү өстүрүшкүлүр дээш, частың эгезинден-не бөгай эвес ажылдап кирген. Бо хүннерде тараа культуралары тарыр 890 га шөлдерни хол-биле суттарарын доскан. Ында 5 звенода 18 суттатчы ажылдап турар. Оларның иштинден хоочун суттатчылар Шолбан-оол Донгак, Мерген-оол Иргит, Серенот Арбай-оол оларның звенолары тус-тузунда 200 гектар ажыг черни суттарып, чарыштың мурнакчылары болгаш, ийи удаа акша шаннаалын алган.

Суттатчылар боттарының участоктарындан 18 центнерден эвээш эвес дужүтү алыр деп шиитпирлээш, ажылды бедик шынарлыг чоруткан. Суттатчы звенолар амгы үеде сиген шөлдери суттарарынче киирипкен.

А. КАНЧЫЫР,
гидротехник.

Бай-Тайга район.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ЭЭЛЧЕГ ЧОК СЕСКИ СЕССИЯЗЫНЫҢ АЖЫТТЫНАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң эзлчег чок сески сессиязы 1978 чылдың май 30-да 10 шакта СЭКП Тыва обкомунуң Политчырыдыышкын-на бажыңынга ажыттынар.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ТӨЛӨӨЛЕКЧИЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ХУРАЛЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Төлөөлекчилер Чөвүлелиниң хуралы 1978 чылдың май 30-да 9 шак 30 минутада Политчырыдыышкын бажыңынга болур.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң сески сессиязынга чедип келген депутаттарның бүрүткелин 1978 чылдың май 29-та эртенгинин 9 шактан кежээкинин 10 шакка чедир СЭКП обкомунуң Политчырыдыышкын бажыңының фойеезинге чорудар; телефонары: 2-30-52, 2-46-34, 2-31-46.

Хову ажылдарының хүн демдеглели

КАРТОФЕЛЬ, НОГААА ОЛУРТУЛГАЗЫН ДҮРГЕДЕДИР

Республиканың ажыл-агыйлары чазын чажар культураларның массалыг чаштырылгазын чорудуп турар. Майның 22-деги медээ-биле алырга, тараа чаштырылгазы чер болганда дооступ турар. Бир эвес республикада ниитизи-биле чазын чажар культураларны чаштырганы 71 хуу четкен болза, тараа аймаан 222,1 мун гектарда чаштырган, азы 90 хуу болган.

Каа-Хем, Бии-Хем, Улуг-Хем болгаш Кызыл районнарның совхозтарында тараа чаштырылгазының темпизи бедик болуп, план күүседеазын 93—100 хуу чедирип турар. Барыын-Хемчик районнуң совхозтары тараа культураларының чаштырылгазын оожум темп-биле чорудуп, планны үүгле 57,8 хуу. Тожунуу—31,8, Өөрүнүү—72, Бай-Тайганы—79 хуу күүседтеп. Эрзин болгаш Тес-Хем районнарның ажыл-агыйлары—«Мөреп», «Тес-Хем», «Кызыгаар» болгаш «Нарын» часкы тарылгага агротехниканың дүрүмнерин хамыдып турар. Дыка хөй үрезин хөрөүнүн даштында артыш каап, сеялкаже уруп турар үеде черже эңдере төктүп турар. Хөрөүнү чаштырылга мурнунда болбаазырадырын үүгле илиртээшкин-биле кызыгаарлап турар. Ол ажыл-агыйларның база көдээ ажыл-агый эргелелдериниң агрономнары айыттынган четпестерин чайладырының практиктиг хемчеглерин ап чорутпаан.

Тракторларның үргүлчү үреливиден болгаш ажыдыг организастаанынын четпезинден часкы тарылга үеинде апаа туруушкунар хөй болуп турар. Тока аттыг, «Ак-Туруг», «Типлелге», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Тес-Хем» «Барлык» болгаш Карл Маркс аттыг совхозтарда техниканың апаа турар чоруу хөй.

Часкы ангыс андарылгазын 114 мун гектар хире черде чоруткан азы планның 75 хуузу. Улуг-Хем, Каа-Хем, Эрзин районнарның совхозтарында ангыс андарылгазы доозулган. Барыын-Хемчиктиң совхозтары планын 49 хуу, Таңдының—65, Бай-Тайганың—64,7, Тес-Хемниң—51,1, Өөрүнүү—34,4 хуу күүседип, часкы андарылганы оожум чорудуп турар. Үстүнде районнарның совхозтарының удуртукчулары чер андарылгазынга тракторларның ийи эзлчеглиг ажылдаарын организастаар, оон шынарын доктаамал контрольдаар ужурлуг.

Республиканың совхозтары часкы өлүшүк сиңирер суттарылганы хожудедип турар. Шуту 45,5 мун гектарны суттаргаң планныг тура, 29,8 мун гектарны суттаргаң азы планның 65,4 хуузу.

Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем районнарның ажыл-агыйлары суттат планын 74-тен 100 хуу чедир күүседип алган турда, Барыын-Хемчиктиң—үүгле 51, Бай-Тайганы—41, Кызылдыы—45, Эрзинин доңгүн-ле 18 хуу күүседтеп болуп турар. Дыка хөй ажыл-агыйлар суттатты чаңгыс эзлчег-биле чорудуп, суг чаштырар машиналарны болгаш насос станциларын амдаа ажылдатпайн турар. Суг чаштырар 185 машинаның 30-не хуузу ажылдап турар.

Шөлдерже 96 мун тонна органиктиг чемнитчидилгелерни сөөртүп үндүрген, азы планның 35,6 хуузу. Таңды, Каа-Хем, Тес-Хем, Эрзин болгаш Бии-Хем районнарның ажыл-агыйларында едек сөөртүлгенин организастаанын кошкак.

Картофель олуртур болгаш ногаалар тарыр үе ам келген. Ыпчалаанок ол культураларны тарыр черлерже ажыл-агыйдар ирик едекти эвээшти сөөрткен.

Минералдыг чемнитчидилгелерни 13,7 мун тоннаны 133,3 мун гектарга төккен. Каа-Хем, Таңды болгаш Улуг-Хем районнарның ажыл-агыйлары минералдыг чемнитчидилгелер сөөртүп төгерин организастыр чорудуп турар. Ону колдуунда-ла суттаттыр, картофель, ногаа болгаш кукуруза тарыыр черлерде төп турар.

Республикага ниитизи-биле картофельди 2010 гектарга олуртур турда, 854 гектарда олуртканы. Тока аттыг совхоз 270 гектарда, «Улуг-Хаа» 90 гектарда, «Октябрь 70 чылы» 70 гектарда, «Кызыл тараачын» 80 гектарда картофель олуртканы. Ыпчалаанок тускайлаттынган «Ленинчи орук», «Енисей», «Хемчик», «Шелээр» совхозтар картофель олуртулгазын оожум темпилиг чорудуп турар. Ол ажыл-агыйларның удуртукчулары картофель олуртулгазын орай хуусаалаарже сонгаарладып турары шын эвес, 733 гектар планныг орнунга үүгле 95 гектарда ногаалар олуртканы. Ажыл-агыйларның удуртукчулары, тускай эртемниглер картофель болгаш ногаалар олуртулгазын дүргедедиринче кичээнгей садыры чугула.

АКЫ-ДУҢМА УЛУСТАРНЫҢ НАЙЫРАЛДЫГ ӨГ-БҮЛЕЗИНДЕ

САЛЫМ-ЧОЛУНУҢ БҮРҮН ЭРГЕЛИГ ЭЭЛЕРИ

Тыва АССР-ниң баштайгы Конституциязының (Үндезин Хоойлузунуң) төлевилелин бүгү чон чугаалажып, ону ханы-биле чүүлдүгүнүп, сеткил-сагыжының ханыысыдан деткип турар. Төлевилелдиң чүүлдерин иомчуп орарга төөгү талазы-биле кыска хүүсаада Тываның хөгжүлдезиниң кайгамчык шапкын базымнары каракка чуруттунуп келир. Ам бистиң республикавыста кодээ ажыл-агый, үлетүр хөгжүп турар. Шагда эрге-медел чок, аар-берге дарлал-адаанга чораан тывалар ам күрүне болгаш хой-ниити амыдыралының бүгү талаларына бүрүү-биле киржип турар болу берген. Бижик-билиг чок чорук узуткаттынган, культура, эртем хөгжүп сайзыраан.

Тыва АССР-ниң Конституция төлевилелинде Тываның хөрээженнеринге берген улуг эргелериниң дугайын опаалап айтыр бодап тур мен. Тыва хөрээжен кижите Конституция-биле магадылап тывыскан калбак эргелериниң дугайын чугаалаар бөлүнде эрткен үеже хая, көрүүп көрээлицер.

1921 чылга чедир арат хөрээженнер эр улус-биле бир домей социал боягаш национал дарлалдың аар-бергезин көрүп келгеннер. Тыва хөрээженнер чонуң эр-не хожудаңгай, эрге-медел чок кезии боон турганнар. Масса чонуң бижик-билиг чок, эргиниң артышкынцарынга дорамчылаткан, карацгы-бүдүүлүк чоруу күш-ажылчы хөрээженниң ниитилелге болгаш харын-даа өг-бүлезиге база базындырып, дорамчыладырымның үндезинин салып турган.

Арат хөрээжен кижи ажы-төлүн кижизидип, ажыл-агый чорудулгазының бүгү хевирлериге киржип, өг-бүлезиниң ажыл-хөректериниң эр хой кезии кылып, хепсының дааравышаан, дүк өөрүп, кидис өйүп чорааның билир бис. Феодалдыг бай-чурумнар хөрээженнерни кинчилеп алган турган. Ылаңгыя мал-маган чок ядыы өг-бүлелерге байдал эр-не аар-берге турган.

Хөрээжен кижиниң эргези чок чоруу оон өг-бүле тударының байдалындан-ны білдине бөөр. Кыстар дүштүк болгаш ашак шилип алыр эргези чок чорааннар. Албадал-биле өг-бүле тудуп, базымчаны эдилеп келген. Тыва хөрээжен кижи ашаандан чарыр дээн болза, ону карны-дошкуну-биле ажылап, бастын дорамчылаар турган болгай.

ТАРН-ның база чазактың амыдыралга боттандырын чоруткан политиктиг болгаш социал-экономиктиг баштайгы чаартылалары хөрээжен кижиниң амыдыраал байдалын үндезини-биле эде тургускан. Хөрээжен кижиниң дарлалдан хосталгазының кол принциптери ТАР-ның 1921 чылдагы Конституциязында хоойлужуттунган. Инда хөрээженнер политика, ажыл-агый, культура талазы-биле эр улус-биле бир домей деп эргелиг деп айыткан.

Тываның капиталистиг эвес оруктап хөгжүлдезиниң үезинде тургулаан Конституцияларның чамдык онзагай чүүлдерин көрөлицер. 1926 чылдың Конституциязы күрүне эрге-чагыргазының онзагай чүүлүн, оон улусчу демократтыг характерин тодаргай айыткан. Хамаатыларның соңгуур эргезин ында тодараткан: «Соңгулда хүүнге чедир 18 хар четкен республиканың эр. хөрээжен хамаатылары Улуг болгаш Биче хуралдарга база тус чөлдерниң эрге-чагырга органнарынга соңгуур болгаш соңгудар эргелиг».

Ынчаардагы Тывага доктаатынган байдалдарны барымдаалап турган тургускан, ТАР-ның 1941 чылдагы Конституциязында хөрээженнериң эр улус-биле бир домей деп эргезин бадыткавышаан, ук эргелериниң өмдыралга боттанылгазы ажыл төлевири, дыштанылга, социал хандырылга, өөредилге, ол ышкаш ие-чаштың эргеажыктарының күрүне камгалалы ышкаш айтырыгларга база эр улус-биле бир домей болур деп доктааткан.

Үстүнде чүүлдерден алгаш көөрге, ТАР-ның шупту Конституцияларында республиканың хөрээженнериниң социал-экономиктиг болгаш ниитилел политиктиг эргелерин хоойлу өзугаар быжыглаан боон турар.

Октябрь революциязының болгаш ССРЭ-ге социалистиг тургузуушкунуң кайгамчык улуг чаалап алышкынларының бирээзи хөрээженнериң деп эргезиниң айтырыын бүрүү-биле шиитпирлээни болур.

Тыва АССР-ниң Конституциязының төлевилелиниң 33-кү чүүлүнде хөрээженнериң эргелериниң дугайын чугаалап турар. Оон мындыг одурларны номчуур бис: «Тыва АССР-де эр болгаш хөрээжен кижилер деп эргелиг.

Хөрээженнериң эртемин болгаш профессионалдыг белеткелди чедип алырынга, күш-ажылга, ону дээш шаңнал-мактал алырынга, ажыл талазы-биле деннинрипге, ниитилел-политиктиг болгаш культураның ажыл-чорудулгазынга эр улус-биле бир домей деп эргелерин хөрээженнерге тыпсыры-биле: ол ышкаш хөрээженнериң ажылын база кадыкшылын камгалаар талазы-биле түскай хемчеглер-биле, не болурун күш-ажыл-биле холбаштырар арганы хөрээженнерге бөөр байдалдарны тургузары-биле; сааттыг хөрээженнерге бөөр өдерге төлевирлиг шөлөөлерин болгаш өске-даа чиигелдерин тыпсырын, чаш уруглуг хөрээженнериң ажыл шагын чоорту кызырарын кириштирбишаан, ниниң болгаш бичии чаштың эргелерин камгалаары-биле материалдыг болгаш моралдыг деткимчени көргүзери-биле ук эргелериниң боттанылышкыны хандырынаро.

Хөрээженнериң деп эргезиниң дугайын Үндезин Хоойлузунуң төлевилелиниң өскедаа чүүлдериниде чугаалап турар:

Бистиң хөрээженнериис салым-чолун боттары-ла шиитпирлеп, чаа амыдыралдың идепкейлиг болгаш бүрүн эргелиг тургузукчулары болуп турар дээрзин ханыы-биле медереп билип, аңаа чоргаарланып турарлар.

Бөгүнгү Тывада ниитилел амыдыралының бүгү-ле талаларында хөрээженнериң деп эргези чедип алдынган. Коммунистиг тургузуушкунга оларның киржилгезинге эр-не таарымчалыг бөөдалдар тургустунган. Республиканың улус ажыл-агыйында 50 муң хире хөрээженнер хаара туттунган. Специалист хөрээженнериң саны чыл келген тудум көвүдеп олурар. Ам оларның саны он муң ашкан, олардан үш муң ажыг кижи дээди эртемниг. Хөрээженнериң политика талазы-биле идепкейи бедип олурар. Областың партия организациязының составында хөрээженнер 33 хуу чедип турар. Республиканың Дээди Советинде хөрээжен депутаттар 41,6 хуу, чер-чер Советтериниде—45,8 хуу боон турар.

Совет хөрээженнериң күш-ажылын Коммунистиг партия болгаш Совет чазак төлептин-биле үнелеп турар. Эрткен беш чылдарның түүнелдери-биле олардан 579 кижи орденнер-биле шаңнаткан. Оларның аразындан 40 кижи Ленин ордени-биле, 895 кижи ССРЭ-ниң медальдары-биле шаңнаткан. РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң хүндүлүг аттарын 282 кижиге тывыскан.

Амгы тыва хөрээжен кижиниң салым-чолу шак ындыг кайгамчык аас-кежиктиг, өөрүшкүлүг, чараш болу берген. Ол бүгүнү төлевилелде магадылаан. Аңаа чоргаарланмайн чүге чоргаарлаарыл! Шак бо бүгү чүүлдер дээш Коммунистиг партияга өөрүп четтирилгенинге сөстерин Тываның хөрээженнери сеткилиниң ханыындан илередип турарлар.

В. ЗАБЕЛИНА,
ТДЛТЭШИ-ниң эртем ажылдакчызы, тоогу эртемниериниң кандидады.

Бии-Хем районда «Саян» совхозтуң хойжузу, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны, «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи Шойлаа Маадырның өг-бүлезинин ишти база кожазында аалдың эзэи хойжу Демир-оол Дотпаа олар Тыва АССР-ниң бирги Конституциязының төлевилелин таныжып олурарының үезинде бо чуруку тырттырган.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

ӨӨРҮШКҮ-БИЛЕ

Тыва АССР-ниң Конституциязының төлевилелин Бии-Хем районуң ажыл-агыйларының, будурулга болгаш албан организация черлериниң ажылдакчылары калбаа-биле таныжып, чугаалажып көрүп турар. Төлевилелди таныжып көөрүнге турасказаткан хурал районнуң сан килдизиниң болгаш госстрах черииниң ажылдакчыларынга эрткен. Төлевилелди бисте сан килдизиниң эргелекчизи И. И. Шведов районнуң өзүлде хөгжүлдези-биле ханы холбаштырып турган, таныштырган.

Республикавыстың Үндезин Хоойлузунуң төлевилелин бир эп-сеткилдиг үүлдүгүнүп деткидивис.

Мен бодум хуумда төлевилелдиң бүгү үүлдерин үүлдүгүнүп деткип, катап-катап номчуп таныжып турар мен. Амыдыралывыстың бүгү талаларын төлевилелде айтып бижээн-дир. Ынчангаш ында кирген үүлдерни бүрүү-биле хажык чокка күүседири бистиң хамааты хүлээлгевис болур.

Конституция төлевилелинде: «Тыва АССР-ниң хамаатылары бойдусту камнаар, оон байлактарын камгалаар хүлээлгелиг» деп бижээн. Ол кончуг-ла шын. Ынчангаш чер-чер Советтериниң күүскомнары оон чогуур түүнелди кылыр боор деп күүзүр мен.

Ч. МААДЫ,
пенсионер.

ААС-КЕЖИКТИҢ ХООЙЛУЗУ

Тыва АССР-ниң баштайгы Конституциязының төлевилелин Кызылдың эзт комбинадының коллективи күш-ажылчы кодурлүүшкүн-биле уткаан. Бистиң коллектив Конституцияның төлевилелин ханы сонуургал-биле чугаалажып, сайгарган болгаш төлевилелдиң бүгү үүлдерин бүрүү-биле үүлдүгүүнүн деткээн. Эзт-үс болбаазырадыр цехтен мурнакчы ажылчын Калдар-оол Мөңделе мынчаар чугаалап турар: «Шаанда көшкүп, мал ажыл-агыйлыг, хожудаңгай чораан Тыва Совет эрге-чагырганың ачызында сайзыраңгай үлетүрлүг, кодээ ажыл-агыйлыг апарган-дыр. Совет эрге-чагырганың чылдарында Тывага ажылчын ацы өзүп тургустунган. Мен, ядыы арат кижиниң оглу, улуг бүдүрүлге черинде ажылдап турар-дыр мен. Мындыг магалыг амыдыралды Тыва АССР-ниң Конституциязының төлевилелинде айыткан».

Шынап-ла, Тыва АССР-ниң Конституциязының төлевилелинде айыттынган бистиң эргелериис, хүлээлгелериис улуг. Оон 39 үүлүнде: «Тыва АССР-ниң хамаатылары өөренир эргелиг» деп бижээн. Ол эргевисти долузу-биле ажылдап турар бис. Мен оргумак школаны дооскан соонда институтка кирип алгаш, дээди эртемни чедип алдым. Ам мергежилим аайы-биле эзт комбинадында кол технолог болуп ажылдап турар мен. Мындыг магалыг аас-кежиктиг үеде чурттап турар бис. Республикавыстың үлетүрүн хөгжүдүп, сайзырадырынга билиг-мергежилимни харам чок берип ажылдаар мен.

Комбинат ниитизи-биле 50 ажыг аттыг янзы-бүрү эзт, колбаса аймаан будурүп үндүрүп турар. Бо чылдың эрткен дөрт айларында комбинат продукция будурениң планын 113,1 хуу, продукция сайгарарының планын 120,4 хуу күүсеткен. А бирге кварталда үлетүр будурүлгелер аразында социалистиг чарышка типлекчи болуп үнгеш, бистиң коллектив СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүдөлинин, ВЛКСМ обкомунуң, облпрофчөвүлелдиң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган.

Продукцияның шынарын экижидери, ассортиментизин калбартыры дээш дыка хой хемчеглерни боттандырып чоруткан бис. Тускай чаа технологияны шиңгээдип алганындан ивек эдин ийи ацы кезекке ацылаан, бир кезии садыгларже, арткаларын будурүлгеге болбаазырадырыы-биле киирип турар бис. Ол технологияны ажылдаанывыстан ажылдың орулгазы улгаткан, ону кылыр ажылчыннарның санын кызырып, өске цехтерже шилчиткен. Шак ол депшилгелиг, мурнакчы технологияны соодукчулар цеги шиңгээдип алган. Ынчаарда янзылыг оон-даа өске чаа технологияны шиңгээдип алган болгаш будурүлгеде ажылдап турар бис.

Аңтын эки шынарлыг, чымчак эдиндеп продукция будүрүп турар апарганывыс—продукцияның бир чаа хевирин будурениң шиңгээдип алганывыс ол болур.

Ол ышкаш бистиң комбинат бо чылдың бирги кварталында эгелеп шөйүндүү даштыкы чурттарже чорудуп турар апарган. Бирги кварталда 1016 муң шарыг шөйүндүү ынаар чоруттуус. Оон ацыда, Казаньның эмнер будурер химия заводунче эм кылырына херектиг чиг-этти (шөйүндүү, майылааны болгаш оон-даа өске чүүлдерни) чорудуп турар бис.

Продукцияның шынарын экижидери дээш ажылды өлөөн күүлеп-дирген бис. Ажылчыннар ортузунга өөредилгени организастаан, чаа технологияны ажыглаарын нептередири-биле ажылчыннарны өөредип, кылган ажылының шынары дээш кижи бүрүзүнүң бот-харыысалгазының дугайында тайылбыр ажылын калбарткан бис. Чоруттунган чамдык хемчеглериниң ачызында продукцияның шынары экижин турар. Колбаса аймааның дээди сорттары 45 хуу турган болза, бирги кварталда 65 хуу чедир өскен, чаг үстериниң сорттары база бедөөн. Мурнунда ыллдарда алгы-кештиң шынары чер албайн турган болза, ам алгы-кештиң шынары экижөөн. Ынчангаш комбинаттың ажыл-чорудулгазындан алыр ниити орулга көвүдөөн.

Амгы үеде күүсениишкинниг ажыл бисте чоруп турар. Чүл дээрге ,продукцияны аттестацияга белеткен турар бис. Колбасаның бир хевирин-ге күрүнеиң Шынар демдээн тыпсырын чедип алыры коллективтиң социалистиг хүлээлгезинде бижиттинген. Бар арга-курлавырларывысты саналап көргеш, колбаса аймааның ийи хевирин Шынар демдээн алыры-биле киирип болур деп санап турар бис.

Коллективтиң ажыл-хөрөө экижин турарынга социалистиг чарышты чедимчелиг организастааны дузалап турар. Цехтер, бригадалар болгаш тус-тус ажылчыннар аразында чарыш калбарган. Типлекчилерге шилчиир вымпелди, акша шаңналын тыпсып турар.

Ол ышкаш «Мергежилиниң тергиини» ат дээш конкурстарны эрттирип турар бис. Кеш союкчуларының аразында бирги черни кеш союкчузу, хоочун ажылчын Часкал-оол Иргит алган. «Мергежилиниң тергиини» болгаш, дыштанылга бажыңы баар халас путёвка-биле ол шаңнаткан.

Чарыштыг бригадалардан бирги черни колбаса будурер цех өөлөөн, ийиги черде—эзт-үс болбаазырадыр цех, үшкүзүнде— соодукчулар цеги болган.

Ажыл-ишке бедик көргүзүглерни доктаамал чедип ап турар мурнакчыларны коллектив хүндүлээр, оларга чоргаарланыр. Калдар-оол Мөңделе, Часкал-оол Иргит, Болат-оол Ондар, Нина Скрипных, Галина Хлапова болгаш оон-даа өскелер ышкаш шалыпчылар бисте хөй.

Тыва АССР-ниң Конституциязының төлевилелин чугаалажып турар бо хүннерде эзт комбинадының шилчиир Кызыл туктуг коллективи онза көдүрүүшкүнүт ажылдап турар.

К. ШАКТАРЖЫК,
Кызылдың эзт комбинадының кол технологу.

Көдээ тудугларда

ЧЕДИИШКИННЕРНИ БЫЖЫГЛАВЫШААН

1978 чылда социалистиг чарышты калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүдөлинин, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазын удуртулга болдургаш, бистиң 741 дугаарлыг кежүп чоруур механизастаттынган колоннаның тудугжулары бо чылдың бирги кварталында көскү чедиишкиннерни чедип алганнар. Тодаргайлааргa, кварталдың планын керээлиг арга-биле 159 хуу, боттарывыстың күжүүс-биле кылырын 123,4 хуу күүсеттивис. Эрткен чылдың бо үеэнге деңнээрге күш-ажылдың будурукчуулуу, ажылдың темпизи дыка бедөөн болгаш 108 дөрбелчия метр чуртталга шөлүн хөйнү ажыглалга киирген. Ылаңгыя № 1 болгаш № 2 участоктарның тудугжулары планныг сиаалдаларын ажыр күүседип, эки ажылдаан. Тус-тус бригадалар аразында калбарган социалистиг чарышка Шойдар-оол Күжүгеттиң удуртқан бригадазы типлекчи болуп, квартал планын 195 хуу күүсеткен. Ол ышкаш Кылаңоол Ооржактың бригадазы квартал планын 166,1 хуу күүсеткен. Бо ийи бригадалар «Барлык», «Шекпээр» совхозтарның төптеринде чуртталга бажыңнарын тудуп турарлар.

«Шекпээр» совхозтуң Суг-Кажаада 400 баш инек киирер, бо чылын ажыглалга киирер ужурлуг механизастаан кажаада ажылдан турар Михаил Монгуш биле Владимир Никитиниң бригадалары база эки ажылдаан. Бо бүгү мурнакчыларның кызымак күш-ажылының ачызында бистиң тудугжу коллектививис районуң тудуг организацияларының аразында социалистиг чарышка типлекчи болуп, СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Бо чедиишкиннер бистиң тудугжуларывысты улам сорук киргген. Тудуг материалдары-биле хандырылга эзиҢзэни болгаш тудугжулар ортузунга масса-политиктиг ажылды күштелдиргени ажылга эки салдарны чедирип турар.

Бо чылын бистиң коллективтиң мурнунда сорулгалар улуг. Ниитизи-биле 2,5 миллион рубльге тудуг-монтаж ажылдарын кылып бүдүрери көрдүнген. Ам ийиги кварталда 620 муң рубльге тудуг-монтаж ажылдарын кылыр болгаш «Шекпээр» совхозта инек кажаазын, «Барлык», «Бай-Тал» совхозтарга 300-300 баш хой киирер кажааларны ажыглалга киирер. Бо бүгү ажылдарны чогуур хуусаазында доозуп, планны күүседириниң аргалары бисте бар. Ажыл-иживисте чедиишкиннерни улам быжыглавышаан, тудуг ажылының шынарын экижидериниче, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынче кичээнгейни күштелдирери — бистиң сорулгавыс.

В. МУЗЫКА,
№ 741 мехколоннаның начальниги.

МУРНАКЧЫ БРИГАДАЛАР

Онгу беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш республика төвүнүң тудугжулары шалыпчы иште хаара туттунган. Ылаңгыя «Тыва тудуг» трестиң 48 дугаар тудуг эргелелиниң коллективи республиканың болгаш Кызыл хоорайның тудугжуларының аразында чарышка мурнакчыларның одуруун баштан турар.

Эрткен чылдың болгаш бо чылдың бирги кварталының түүнелдери-биле бо мурнакчы коллективке СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүдөлинин, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң ыымелин ийи удаа, СЭКП Кызыл хооркомунуң шилчиир Кызыл тугун 4 удаа тывыскан.

Шалыпчы күш-ажылдың чылының эрткен 4 айында бо тудуг организациязының коллективи 510 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр планын 16 муң рубльге ажыргаан. Эрткен чылдың ол үеэнге деңнээрге, тудуг-монтаж ажылдарының ниити хемчээли-даа, күш-ажылдың будурукчуулуу-даа өзүлделиг болган.

«Тыва тудуг» трестиң тудугжулары бо чылын Кызыл хоорайга чуртталга тудуун мурнуку чылдардан шапкынчыдарын хүлээнген. Олар чыл дургузунда 50 муң дөрбелчия метр чуртталга шөлүн, азы 1000 квартираны ажыглалга киирер ужурлуг. А тоску беш чылда «Тыва тудуг» трестиң тудугжулары 116 муң дөрбелчия метр чуртталга шөлүн ажыглалга киргени-биле үстүнде саанны деңнээр болза тудугжуларының бо чылдагы сорулгалары дыка улуг-дур. Ол харыысалгалыг ажылга чедиишкиннер чылдың эгезинден бөөр магадылаттынган.

Трестиң 48 дугаар тудуг эргелелиниң коллективи бо улуг ажылга боттарының төлептиг улуг-хуузун киириштирип турар. Оон шеверлекчилериниң кызымак ажылының ачызында январь-апрель айларда 17,5 муң дөрбелчия метр чуртталга шөлү, азы 331 квартиралар ажыглалда киргген.

Коллективтиң шеверлекчилери 1978 чылда ажыглалга киирер ужурлуг объектилериниң тудугларында ажылдан турар. Оларга: июньда ажыглалга киирер 129 аал чурттаар № 4 бажың, 280 орунлуг уруглар садиги, августа ажыглалга киирер 99 аал чурттаар № 12 бажың хамаарыгыр.

48 дугаар тудуг эргелелиниң коллективинде мурнакчы ажылдыг бригадалар хой. Ылаңгыя Л. Т. Мязинаның, В. Б. Борбак-оолдуң, Р. Ф. Григоровичниң, Е. С. Бизеевaның, М. В. Горбачевскийниң удуртқан бригадалары январь-апрельде планныг онаалдаларын 112—125 хуу күүсеткен.

С. КРАСНОПЕРОВ.

Хандырылганар кандыгыл?

Садыгжыларывыстың ажылы

Хадың суурнуң чурттакчы чонунуң бараанга негелде хереглелин үлетүр болгаш аъш-чем бараанларының магазиннери хандырып турар. Үлетүр бараанларының магазининде Зинаида, Владимир Манаиковтар каш чыл улаштыр садыгжылап келгеннер. Олар садыг шугумунга ажылдаа-ла ам чэрби чыл чедип турар болгаш ол үениң иштинде чонунга ак сеткилдии-биле бараан болуп келгеннер.

Садыгжылар суурнуң чурттакчы чонунуң бараанга негелде-хереглелин улам четче хандырар сорулгазын багай эвес күүседип турар. Мында барааннарны садыг алыкчыларның киргген чагын өзугаар эккеп турар болгаш магазиниң делгиринде барааннарның ассортиментизи элбек. Бо чорук бараан саарылгазының ай, квартал планнарын чедиишкиниг күүседиринге идик болуп турар. Ай, квартал түүнелди-биле суурнуң садыгжылары Манаиковтар эки көргүзүглерни чедип ап, райпонуң мурнакчы садыгжыларының одуруунга доктаамал кирип келгеннер. Эрткен юбилейлиг чылда алган социалистиг хүлээлгезин олар база чедиишкиниг күүсеткен болгаш чыл түүнели-биле «Социалистиг чарыштың типлекчизи» деп хөрек демдектери-биле шаңнатканнар. Онгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдазын хуусаа бетинде бедик көргүзүглерлиг доозар сорулганың күүселдезин дээш садыгжылар чыл эгезинден туда кызымак ажылдан эгелээннер. Бо чылдың I кварталының бараан саарылгазының планы олар эки көргүзүглерлиг күүсеткен.

Зинаида, Владимир Манаиковтар хамаарышкан ажылындан ацыда суурнуң хойнинги ажылынга идепкейлиг киржип турарлар. Владимир Захарович Манаиков—суурда эш хуу судунуң даргазы. Ол хүлээлгезин садыгжы база ак сеткилдиг күүседип турар.

Садыг алыкчыларның хандырылгазының культураын бедидер, оларның бараанга негелде хереглелин четче хандырар дээш чонунга кызымак бараан болуп чоруур садыгжыларны Хадың чурттакчылары хүндүлээр.

С. ДАНГАА.

ЧУРТТАЛГА-ДААА ЭКИ-ДИР

Тайдының Дуржулга станциязының хойжуларының ажыл-ижи-даа, амыдырал-чуртталгазы-даа ниитизи-биле эки. Оон чижээнге он үш чыл дургузунда хой кадарын келген Күжүгет Хенаиг-оолдуң өг-бүлезин хамаарыштырын болур. Оларның кыштаа Кара-Чыраада, Калбак ховулуг, шаттарлыг ажык чер. Улуг, шевергин туттунган муңгаш кажаа, чуртталга бажыңы, ак өг, чунар-бажың. Кара-Чыраада ол быштарын барааны кайы ырактан көстүп келир. Ак-ак, семис ыпыраа кончуг мерийнос хойлар шаттаа чаттылаа берген таваар өлтүн чоргулаар. Ол коданда 568 төрүүр хой бар. Ол кыштагже электри чырыын квиргген, ямыр дүжери билекле Ильичиниң дамночкалары кыва бөөр. Кодан девискээри, кажаа, бажың ишти-даа чырыы кончуг апаар.

— Соок чаг болду, чаъс-даа барык чагбады, чылыг ам-даа дүшпөөн. Ынчангаш чаа өзт-сиген-даа четчиг үнмөөн, чер ам-даа куу хевээр. Ынчалда-даа малдың кышкы чеми бисте ам-даа артын калган. Деңгели кошкак ийи-чаңгыс хой, хураганнарны одарже үндүрбейн, өдөйте азыраа тур бис — деп, өг-бүлевиң хөрөөжен ээзи М. Долума чугаалады...

Ол кыштагга дүүш үезинде чеде бергеш, оларның ажылжыкы, чурттан олурар байдалы-биле таныжып турукуста сукдаан хойлар шаттан едекче шуужупкан халчын-кирин келди. Чоок-кавыда хем-суг чок болташ, өдөктен «шайлан» ап чаңчыкканы ындыг хойлар болду. Маңнажын, дешкилектен турарын бодаарга, черле хүр кыш ашканы илдеп. Он үш чыл ажылдаан, ол малчын өг-бүле эки ажылы дээш акшабиле-даа, өрөөктиг барааннар-биле-даа каш удаа шаңнадып келген. А хүндүлел бижиктер-даа хой. Монгуш Долума Дүрген кодээ Совединиң депутадынга үш удаа соңгудуп келген. Депутат хүлээлгезин ак сеткилдии-биле күүседип турар. Соңгукчуларның чагыгларын күүседир дээш чогуур черлерге айтырыгларны тургузун турар. Ол СЭКП кежигүнү.

Аныяк коммунистиг ажмдыралывга 1974 чыл уттундурбас боон арткан. Бичан 400 хойга онаштыр 117 хураганны ап, онча-менди доруктурган. Ону эки көргүзүг дээш чалактың шаңнады—«Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле шаңнаан. Ол аная удам-ла сорук киирип ажылдан чоруур. Бо чылын 100 хойга онаштыр 92 хураган алган. Ам ол коданда 640 хураган онча-менди болташ эки азырада.

Ажылы эки-дир, а оларның чурттан олурары, уруг-дарының кижизидилгези кандыгыл? деп айтырыг тургустунуп көөр. Ол талазы-биле байдаа оларда база-ла багай эвес. Ийи өрөөл бажыңныг, оларның ишти-дашты арыг-силиг. Радиоприемник, телевизор, демир-оруннар, хен чуур машина, ном-дептер, чагылгалар болгаш амыдыралга хереглиг өске-даа чүүлдер-биле барык бүрүн дериттинген өг-бүле болду. А ыцай-бөөр чорук кылыр дээр болза, хууда хөлгелери—«Москвич» болгаш чадаг-терге-даа оларда белеп. Чунар-бажың база бар, неделя санында чуруп турар.

Ол малчын өг-бүле чеди уруглуг, оларның алдызы өөренин турар. Үлегерлиг сагылга-чурумнуг, өөредилгези—шупту-ла «4—5». А харын чүге 5 демдектерлиг өөренин турары-даа бар. Улуг уруу онгу классты бо чылын доозар, ол база-ла 4—5 демдектерлиг өөренин турар.

— Школа-биле сырый харылзаалыг бис. Уругларның өөредилгезин, сагылга-чурумун сонуургап, кичээлдерге олуржуп, башкылары-биле ужуражып, чугаалажып турар бис—деп, ол ие кысказы-биле чугаалады.

Тыва АССР-ниң Конституциязының төлевилелин ол өг-бүле солундан номчуп таныышкан. Оон бүгү-ле чүүлдериниге сеткил таарымнып, өске малчын эш-өөрү-биле бир домей хүдээн ап, аңаа харын улам хей-аът киирип ажылдан турар улус болду. «Чүгле эки ажылдаар, а чуртталга эки-дир» деп хойжу ие-чугаалап олурар.

ЧУРУКТА: Дүрген кодээ Совединиң депутады, хойжу М. Долума.

В. КАРА-САЛ,
чолаачы.

Авторнуң фотозу.

АДЫРДА УЛУГ КУРЛАВЫРЛАР

Чугула инициативаның дугайында ССРЭ-ниң орук-харылзаа министриниң тайылбыры

Чүүк чүдүрүп, дүжүрүп турда вагоннарның анаа турар чоруун кызырар талазы-биле партияның Челябинск обкомунуң организакчы ажылын болгаш хоорайның чамдык улетпүр бүдүрүлге коллективтериниң база Мурнуу-Уралдың демир-оруунуң мурнакчы дуржулгазын ССКП Төп Комитеди үүлдүгзүнген. Демир-орукту ажыктыг ажыглаарын кандыг курлавырларның күселиби-ле чедип турарыл, адырның ажыл-ишчилери мурнакчы дуржулганы канчаар байлаашыдыл, нептередип турарыл? Мөңаз хамаарыштыр СЭТА-ның корреспондентизинге ССРЭ-НИҢ ОРУК-ХАРЫЛЗАА МИНИСТРИ И. Г. ПАВЛОВСКИЙНИҢ харыылааны болза:

— Челябинск областың партия организациялы демир-орудтуң шимчээр составының саат чокка ажылдаарын дүргедедир талазы-биле улус ажыл-агыйының чугула сорулгазын шиитпирлээринче угланган организакчы ажылдың кончуг үнелиг дуржулгазын чыгган. Ажылды ынчаар организастааш, немелде чүктер чүдүрер барык 100 муң вагоннарны хостаан.

Бо чурагай дээрге, чурттуң бүгү булуннарында заводтарга болгаш чаа тудугларга, колхозтарның болгаш совхозтарның шөлдеринге керектиг чүс-чүс муң тонна чүктериниң дугайын чугаалап турар-дыр. Областың улетпүрү бедиткен социалистиг хүлээлгезин күүсетпишаан, пландан ажыр металлды, тракторларны, станоктарны, хоорзаларны, чүүк машиналарын, даг дериг-керекселдерин бүдүрүп турар. Бо чүүктерни хереглекчилерге чогуур үезинде чедирери — демир-орукчуларның чугула сорулгазы. Ону шиитпирлээринге немелде вагоннарның херек бооп турары ол.

Областың партия организацияларының инициативазын ёзугаар бүдүрүлге коллективтери болгаш Мурнуу-Уралдың демир-оруу транспорт ажыл-агыйын хогжүдер болгаш заводтар, комбинаттар, каттыжышкынар орудтарынга шимчээр составты улам ажыктыг ажыглаар талазы-биле комплекстиг хемчеглерни ажылдап кылган.

Оларнын-биле харылзаалыг ажылдап турар кижилерниң сорулгазы — нормада көрдүнгенинге бодаарга вагоннарның анаа турар чоруун 12 минута кызырары турган. Моон күселі-биле чылда 10 муң вагоннарны хостап ап болур. Партия обкомунуң бюрозу бо айтырыгны чүүлдүгзүнгеп болгаш деткээн, а партия организациялары кады кылган планда киргеп бүгү хемчегларни боттандырарынга эн-не идепкейлиг киришкен, мурнакчыларның дуржулгазын нептередиринге дузалашкан болгаш социалистиг чарышты массалыг база дээштиг кылдыр организастаан.

Оон тодаргай туннелдериниң бирээзи болза чамдык улуг бүдүрүлгелериниң транспорт ажылагыйын үндезинин-биле эде дериш турган. Чижээ, Магнитогорскиниң металлургия комбинадынга чүдүрер-дужүрер ажылдарны комплекстиг механизастаарын боттандырган. Орук болгаш транспорт ажылдакчыларының күжениишкиннерин мөөннеп турган, чүүктерни угланыышкын аайы-биле чүдүреринин аргазын бүдүрүлгеге шиңгээдип алган. Моон туннелинде эшелоннарга чүүктериниң саны көвүдээн, оларны таарыштырары дүргедээн. Бүдүрүлгеже кирер азы оон үнер орудтарга вагоннарның анаа турар чоруу кызырылган. Оларны чүдүрүп, дужүреринин нормазы кызырылган.

Орудтарның болгаш бүдүрүлгелериниң коммунистери ийиги чугула угланыышкынга — бүдүрүлгенин иштики курлавырларын илередип тыварынга ажылдарны боттандырган. Ам заводтар станцияларында түскай машиналарның комплекизи ажылдап турар. Демир-орукчулар вагоннарны септээриниң мурнакчы аргаларын бүдүрүлге ажылдакчыларынга дамчыдып берген болгаш оларны эргежок чугула материалдар-биле хандырган.

Партия, совет күрүне чурттуң демир-орук транспортун хөгжүдеринче болгаш сайзырангайжыдарынче улуг кичээнгейни угланырын турар. Адырның ажылдакчылары СЭКП ТК-ның декабрь (1977 ч.) Пленумунуң шиитпириниге база эш Л. И. Брежневтиң Сибирьниң болгаш Ыраккы Чоон чүктүң районнарынга аян-чоруунуң үезинде берген сүмелериниге дүүштүр иштики курлавырларны ажыглаарының күсели-биле ажылда бар четпестерни дүрген чайладырынче боттарының күштерин мөөнээн. Ындыг курлавырларның бирээзи — челябинчилериниң инициативазын чер болганга калбаа-биле нептередири болур.

Бүдүрүлгелерге вагоннарның анаа турар чоруун чүгле 0,1 шакка кызырар болза чыл иштинде 3 миллион тонна немелде чүүктерни сөөртүр 300 муң вагоннарны хостап ап боор.

Челябинчилериниң эгелээшкинин муң-муң коллективтер деткээн. Вагоннарны хуусаа бетинде чүдүрер, дужүрер ажылдарны Брянск белдириниде эгелээн. Бо талазы-биле Октябрь магистралының, Украинаның, Белоруссияның, Актюбинск областың демир-орукчулары чедишкиниг ажылдап турар. Бо дээрге ук черлерде партия организацияларының доктаамал дээштиг дузалының түүнели болур.

Консультациялар

МЕХАНИЗАТОРНУҢ АЖЫЛ ТӨЛЕВИРИ

ССРЭ-ниң Күш-ажыл болгаш шалың талазы-биле күрүне комитеди, ВЦСПС-тиң секретариады 1978 чылдың часкы тарылгазынга улетпүр, транспорт болгаш өске-даа бүдүрүлге черлериниде совхозтарга ажылдаары-биле чоруткан тракторист-машинистериниң ажыл төлевириниң чурумун бадылаан.

Ол чурум ёзугаар, улетпүр, транспорт болгаш өске-даа бүдүрүлге черлериниде часкы тарылга ажылынче чоруткан тракторист-машинистерниң шидай-бээр чоруур орук хөлевинин, өске-даа чарыгдалдарын ону чоруткан улетпүр, транспорт болгаш бүдүрүлге черлери төлээр болгаш часкы тарылгага ажылдап турган үезинде ол ажылдап турар черинге оон ортуман шалың төлевириниң 75 хуузун арттырып бээр. Ону механизаторну часкы тарылгаже чорударының мурнунда сөөлгү пин айның шалыңын барымдаалап турган сапаар.

Часкы тарылга ажылынче чоруткан механизаторларның ажыл төлевирин ол ажыл-агыйда тургустунган норма болгаш расценка ёзугаар кылган ажылының хемчээли-биле төлээр. Оларны совхозтар дирекциялары кылган ажылын хуусаа бетинде эки шынарлыг күүсеткени дээш ажылдаан акшазының 20 хуузунга чедир шаңнап болур.

ТЕХНИКА КАМНАЛГАЗЫ ДЭЭШ ШАҢНАЛ

ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу, «Союзсельхозтехника» ССРЭ-ниң Сан министерствозу, ССРЭ-ниң Күш-ажыл болгаш шалың талазы-биле күрүне комитеди көдээ ажыл-агый техниказының ажылдаар хуусаазын узатканы дээш ажыл-агыйларның механизаторларын болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларын, удуртукчуларын шаңнаарының чурумун бадылаан.

Комбайнларның болгаш тракторларның эдилелин узатканы дээш тракторист-машинистериниң немелде төлевирин машинаның хевирин болгаш эдилелиниң шынарын көрүп турган кылыр. Чижээлээрге, 80 азт күүжү чедир шыдалдыг дугуйлуг тракторларны үш чыл чедир эдилээн соонда норма-смена бүрүзүнге 20 көпеекти, сес болгаш оон хой чылдарда эдилээн соонда 50 көпеекти немей төлээр. Оларны комбайнларга үштеп — сес болгаш оон-даа хой чылдарда ажылдазының соонда 50 көпеектен 1 рубль 30 көпеек чедир төлеп бээр.

Трактор болгаш хову-трактор, комплекстиг бригадаларның бригадирлерин болгаш дузалакчыларын, механизастаттынган отрядтарның удуртукчуларын, эдикчи мастерлерни тракторларның болгаш комбайнларның ажыглалын узатканы дээш хамаарышкан бригадаларның болгаш отрядтарның трактор-машинистеринге берген төлевириниң 15 хуузунге чедир шаңнаар.

Тракторларның болгаш комбайнларның эдилелин болгаш септелгезин дорт харылдап турар удуртукчуларга болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларга ажыл-агыйның (бүдүрүлгениң) тракторист-машинистеринге чылда нитинзи-биле төлээн акшаның 8 хуузу чедир немелде төлевирни кылыр. Бо төлевирни ажыл-агыйга, оон салбырынга механизастаар ажылдың хемчээлин күүсеткенде, септелгете болгаш техниктиг хандырылгага, машина-трактор парыгын тударынга камналганы кылганда чылда алган кол шалыңынга немей төлеп бээр.

Тракторларның болгаш комбайнларның эдилелинин хуусаазын узатканы дээш бригадирлерге, оларның дузалакчыларынга отрядтар удуртукчуларынга, эдикчи мастерлерге, ажыл-агыйның инженер-техниктиг болгаш удуртур ажылдакчыларынга төлээр немелде төлевириниң хемчээли айда алыр кол шалыңының хемчээлинден ашпас болур.

И. ОЛДЫРЕВ.

ИЙИ СЕЯЛКАНЫ КОЖАРЫ

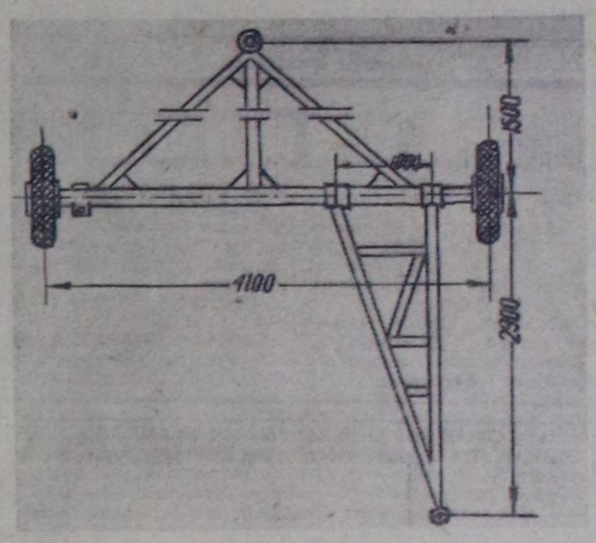

Бистиң республиканың дыка хөй совхозтарынга С—II, Сп—II, С—16 деп кожуглар четпейн турарындан МТЗ—52 тракторга чүгле чаңгыс сеялка кошкаш ажылдадып турары экономиктиг когаралды чедирип турар.

Киров областының ажыл-агыйларында ажыглап турар, совхозтарга кылып ап болур кожугнуң тургузуу дыка бөдүүн.

Дугуйларның ступицаларын, дискаларын, шиналарны КИР—1,5 деп сиген кезер машинадан түр үеде ап ажыглаар, часкы тарылга төнген соонда оларны катап эптээр ужурлуг.

Ийиги сеялканы азы культиваторну кожар узун демирни кожугга тускай хомутиктер-биле быжыглаар, ол даяныр дугуйлуг болур.

Эвээш деңзилиг, эдилээринге идегелдиг, эзлгир болгаш ук кожуг дыка ажыктыг болганын тускай эртемниглер чугаалап турар.

Ындыг кожугну кылып алырынга 104 рубльди чарыгдаар, а ону ажыглаанындаа камналга 1 муң рубль чедип турар.

ЧУРУКТА: кожугнуң схемазы.

БӨМБУРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ХҮН ЧУРУМУНДА — ЧЕПСЕГЛЕНИИШКИННИ ДҮЖҮРЕРИНИҢ АЙТЫРЫЫ

КНО-нуң Кол Ассамблеязының чепсегленнишкинни дүжүрер талазы-биле тускай сессиязы май 23-те Нью-Йоркта ажылдап эгелээн.

Каттышкан Нациялар Организациязының кежигүнү 149 чурттуң төлөлекчилери амгы үеним эн чугула айтырыын — боо-чепсекти эдлере бүдүрериниң кынчыктырбазының болгаш чепсегленнишкинни дүжүреринин айтырыын чугаалажын түрар. Тускай сессияга чугаалажылгага киржири-биле делегейниң өн-өн күрүнелериниң күрүнелер болгаш чазактар баштынарны база даштыкы херектер министрлери Нью-Йоркта чеде берген. Ол сессияга ССРЭ-ниң делегациязын СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко баштап барган.

Бүгү-нинти санал-оналды ёзугаар алырга, делегейниң душкүүрлүг чоруунун чавырлыышкынының чаагай чорудулгазын улам ханыладырының ядролуг дайынның кыжаныышкынын чайладырының, чепсегленнишкинни дүжүреринин талазынга депшилгени чедип алыр дээш демисежин турар тайбыңга ынакшылдыг бүгү-ле күштериниң калбак фронтузун тургузарының айтырыглары чугаалажылга үезинде кол черни эзлээр.

СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң көдүргени, Совет Эвилелиниң тайбың инициативаларын тускай сессияның делегаттары калбаа-биле деткип база түүлдүгзүнүп турар. Ол саналдар улуг шериг күчүлүг күрүнелериниң чепсегленнишкиннерин болгаш чепсектиг күштерин сан болгаш шынар талазы-биле улам ынай өстүрерин бүрүн шеглээринче, ядролуг чепсекти оон бүгү хевирлериниң бүдүреринин бирги эзлчегде соксадырынче, массалыг узутказышкынның боочепсээнин өске бүгү хевирлерин хоруурунче угланган. Ядролуг дайынны болдурбас болгаш боо-чепсекти эдерилдир бүдүрерин соксадыр дээш демиседе совет инициативаларны улуг салыышкын кылыр тускай сессияда үнелеп турар.

КНО-нуң чингине секретары Курт Вальдхайм сессияның баштайгы хуралынга чүве чугаалаан. Чепсегленнишкинни дүжүреринин талазынга улуг айыыл-халаптан кижи төрелгеннин чайладып ап болгу дег угланыышкынны ажылдап кылыры — тускай сессияның хүлээлгези-дир — деп, ол онзалап демдеглээн.

Амгы үеде ол талазы-биле идегел салыксанчыг перспективалар турып турар. Чамдык чугула чугаалажыышкыннар, ол ышкаш стратегтиг шавар халдаашкыннарның боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында база чугаалажыышкыннар чоруп турар деп, К. Вальдхайм чугаалаан.

Боо-чепсектерниң, ылангыя ядролуг чепсектерниң чаа системаларының тыптып келгенинин айыылдыын, ол чорук ядролуг чепсектерни кызыгаарлаарынче угландыр ам кылдынып турар базымнарны нарыыдаып болгаш чепсегленнишкинни дүжүреринин талазы-биле чедип алдынган түүнелдерни бакыырадып турарын КНО-нуң чингине секретары айыткан.

О. АНИЧКИН,
В. МАТЯШ,
Ю. РОМАНЦОВ.
(СЭТА).

МАДЖ ЭЛЬ-КУРУМ СУУРГА БОЛГАН КОРГУНЧУГ ЧОРУК

Мадж эль-Курум — Иорданның барының таланы эриинде биче эвес суур, ону парашлдер эжелеп алган. Ында алды муң хире кижи чурттаан турар.

Шаанда Кеванларның ог-бүлезин алды акр черлиг турган. 60 чылдар үезинде израиль эрге-чагыргалар оон беш акр черин хавырып алган, чаңгыс көпеек-даа төлеп бербээн. Оон соонда оон ээзи Хусейн Кеванның арткан черин оон-даа бичии черге орнаш алган, аңаа бажың тудуп алырын чоншээрээн. Кажан Хусейн бажың тудуп алырга, оон аңаа чурттаарын шылыдып турар документилерни Кеванга бээринден ойталаан. 1974 чылда эжелекчи эрге-чагыргаларның чоптүг эвес суду чогуур документилерни албас болза, Кеванның бажыңын 40 ай эртерге бузуп каантар дугайында шинтирни үндүүгеп.

Бодунуң шынныын коргүзер дээш Хусейн Кеванның үндүрген күжениишкиннери түүнел чок болган. Бир-ле эртен израиль солдаттарның болгаш полицейжилериниң отряды суурже чаза таварып кирип келген. Бульдозер ажылдап эгелээн. Алды уругларының нези Реми Кеван бажыңы үреевин көрүүр деп солдаттардан дилег кылырга ону тооваан. Солдаттар ону эттеп соп хилинчектээн. Кажан Реви барып дүжерге ону эттээрин уламчылап турган. Аар ааракаш. инвалид боон арткан Хусейн Кеван колдуктаар даштыын дузазы-биле үнүп келген. Шериг хептиг дээрбечилер ону база эттеп каан. Оон соонда ону машинаже киир каан алгаш, кара-бажыңче аппарган.

Бульдозер болгаш үптекчилериниң ыыт-шимээнин дыңнаан ук суурнуң чурттакчылары Кеванларның бажыңының чавынга чыглып эгелээн. Үптекчи халдаашкынны командылап турган офицер чыылганнарны тарады сыырарын дужааган. Үптекчилер улуг күштүг аттынар суг чаштырыкчылар, карак чажы тоглудурер газты ажыглаан, боолан кирипкен.

28 харлыг ажылчын Ахмед аль Масри ханы төгүлгеш, барып дүшкен. Дээрбечилер бажың бүрүзүнче кире хаптыжып, эр, херээжен кижилерни, уругларны кудумчуларже үндүр октаан, кара-бажыңче баар орукка дерзинзи-биле эттээн. Мохаммед ам бүгү назынында орунга чыдар— мага-бодунуң солагай талазы билинместээн, үнү читкен. Ол—бодунуң моок кижилерин безин танывас. Оон кадайы болгаш алды уруу азырадыр кижиан чок.

Чүс-чүс солдаттарның болгаш полицейжилериниң кодээ суурнуң чурттакчыларынга күш деген, эдээн каш күнде коргүдүп, эттеп-соп турганының үжүру чүл? Мадж эль-Курумга халдаашкынны командылап турган офицерлериниң бирээзи ажыы-биле мынча деп медеглээн: «Бо суурнуң чурттакчыларының 60- хуузу коммунистер дээш бадылаан. Моон соңгаар ындыг чүве кылбазынар, билип алзынар».

С. СВИСТУНОВ,
(ПМА).

АМЕРИК-КЫДАТ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

НЬЮ-ЙОРК (СЭТА). АКШ-тың президентизиниң национал айыыл чок чорук талазы-биле дузалакчызы З. Бжезинскийниң Пекинче кылган аян-чоруунуң доозулганының дугайын америк парлалга дыңнадып турар. З. Бжезинскийниң кыдат талабиле чугаалажыышкыннарының дугайында кады кылган медеглел парлаваан. Делегейниң эң чугула айтырыгларының талазы-биле «АКШ-тың болгаш Кыдаттың үзел-бодалдары колдуунда-ла дөмейлешкек бооп турарын», база бо чугаалажыышкыннар «ийи талалыг харылааларны Шанхай дыңнадынга дүүштүр чогумчударын чиңгеткен» деп, АКШ-тың президентизиниң дузалакчызының санап турарын информация агентилелдери айтып турар.

Бо чугаалажыышкыннарга кыдат талаңыг туружунуң дугайын КУР-нуң Күрүве чөвүлелиниң премьериниң оралакчызы Дэн Сяо-пиниң Юнайтед пресс Интернешнл агентилелге берген интервьюзунда билип ап болур. Агентилелдиң дыңнатканын ёзугаар алырга, Дэниң чугаазының делегей кезээниң шуптузу Совет Эвилелиниге удур хоп-нүгүлдээшкин болган. Оон бодалы-биле алырга, делегейниң янзы-бүрү районнарында Совет Эвилелиниң хөделишкиниң Кыдатка болгаш АКШ-ка иштин айыыл бооп турар. Кыдат «Африкада совет политикага удур хөделир дээш бүгү-ле күүлдерни кылып турар» деп Дэн Сяо-пин билиген болгаш ында (Африкада) «совет холгаарлаашкын» туруп турар деп бадыткаарын оралдашкан. Дэн Сяо-пин Африкада совет политиканы ындыг арга-биле хажыттыыпаан, АКШ-тың Африка дыпте империалистиг чүткүлдерин, оон национал хосталга күштеринге удур. Африка дыпте национал хамаарышпас политиканы чорудып турар күрүнелерге удур херек кырында хөделишкиннерин долу деткээн. ЮПИ агентилелдиң дыңнатканын ёзугаар алырга, Кыдатты «Чөөн чүктүң НАТО-зу» кылдыр Кыдатка хамаарыштыр АКШ-тың Японияда элчиниң чоокта чаа кылган үнелээшкини-биле принцип ёзугаар чоншээрежин турарын Дэн Сяо-пин медеглээн, чүге дизе, оон чугаазы-биле алырга, кыдаттар «совет дивизияларны совет-кыдат кызыгаарда тудуп турар».

Кыдаттың АКШ-биле харылаалары чүл дизе, ийи чурттуң харылааларын чогумчудары мурнукчу хөөр-де, Вашингтонуң Тайвань-биле харылааларын үеринде хамааржыр бооп турар, оон-биле кады кыдат-америк харылааларны «Шанхай дыңнадынга дүүштүр» хөгжүдеринге күзелдинн Дэн Сяо-пин демдеглээн.

Дэн Сяо-пин-биле ЮПИ агентилелдиң кылганы интервью КУР-нуң удуртукчуларының АКШ-тың президентизиниң национал айыыл чок чорук талазы-биле дузалакчызының кылган чугаалажыышкыннарының иштин угланыышкынын тодаргай көргүзүп турар.

З. Бжезинский ам Мурнуу Көрейде чеде берген.

НАЙЫРАЛДЫҢ БОЛГАШ АКЫ-ДУҢМА ЁЗУНУҢ АЯН-ЧОРУУ

ПРАГА. Совет партия-чазак делегациязы СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев баштадыр чоокку хүннерде бистиң чуртувуска келир дээнинин дугайында медээни чехословак хой-иштин сеткилдиң ханызындан өөрүшкү-биле уткаан деп «Руде право» солун мурнуку чүүлүнге бижээн.

Ол аян-чорукту бистиң чурттарывыстың марксизмленнинчи партияларының болгаш улустарының аразында акы-дуңма харылааларны калбартырының база быжыглаарының оруунга чаа базым кылдыр дүрүм ёзугаар көрүп турар бис деп ук солун онаалап демдеглээн. Эш Л. И. Брежнев бистиң чуртувуска хой удаа чораан. Гитлержи фашизмден бисти хостаан маадырлыг Совет Армияның хүрээлениге ол чораан, Чехословакияга чораан совет делегацияларны ол каш удаа баштап келгилээн. Л. И. Брежневтиң аян-чорук бүрүзү бистиң чуртувустуң теогузуге арын кылдыр кирип, социалистиг интернационализмниң принциптеринге таарыштыр тургузунган бистиң харылаа байдалдарывысты байлакшыдарының хөрээнге чугула салыышкын болуп келген.

Төнчүзүнде совет аалчыларны уткуурувус май бистин улузувусуң чүректеринге болгаш бодалдарынга уттундурбас, 1945 чылда Совет Армияның Чехословакияны хостааны-биле кезээде чарылбас холбаалыг. Социалистиг Чехословакияның иштики болгаш делегей туруштарының кайы хире быжыглаткен чылдарның түүнелинден улам-на эң ханы медерел билип турар бис. Ол чорук бистиң национал болгаш социал чаалап алыышкынларывысының XV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр сайзырангай социалистиг пинтилелди тургузарының программазын амыдыралга моон соңгаар-даа быжыы-биле чайгылыш чокка боттандырар, бистиң партияларывыстың аразында акы-дуңма харылааларны, чехословак болгаш совет улустарының аразында бузулбас найыралды улам быжыглаар бис.

ЧССР-ниң болгаш ССРЭ-ниң аразында хой чылдардагы акы-дуңма харылааларны ЧССР-ниң амыдыралының бүгү талаларынга чаагай салдарын чедирип, ёзулут-ла кайы-кайызынга ажыктыг бүдүүштүг болуп турар. Ол харылааларны социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунуң үеинде бистиң акы-дуңма улустарывысты чоокшулаштырарының боттуг байдалын көргүзүп турар деп «Руде право» демдеглээн.

Эш Л. И. Брежнев баштаан совет делегациясының ам болур аян-чоруу чехословак-совет харылааларга онза чугула болуушкун болур. Чехословак улус аян-чорукка чүрээниң ханыындан өөрүп, бистиң эң хүндүлүг болгаш эргим аалчыларывысты акы-дуңма ёзуузу-биле уткуурунга белеткеннин турар. Совет Эвилелиниби-ле чылдың улам ханыдап база калбарын кел чыдар найырал бистиң үнелеп четтиннес байлаавыс болуп турар. Ийи чурттуң болгаш бүгү социалистиг дем каттыштырылгазының улустарының чаагай чоруу, бүгү делегейге тайбыңның болгаш депшилгениң чаагай чоруу дээш ол найыралды калбартыр болгаш байыдар деп долу шиитпирлиг бис деп. «Руде право» түүнелинде бижээн.

(СЭТА).

ХОП-НҮГҮЛДЭЭШКИН

ПЕКИН. (СЭТА). Заирде болуушкуннар дугайында дыңнадыгларны чылдагаан кылып алгаш, кыдат парлалга ССРЭ-ге болгаш Кубага удур каржы хоп-нүгүлдээшкиниң кампаниязын калбартың эгелээн. КУР-нуң даштыкы херектер министри Хуан Хуа социалистиг чурттарга удур ончүк-чөөгээлиг медеглелди кылган, а күрүве чөвүлелинин премьериниң оралакчызы Дэн Сяо-пин база ындыг ажылдыг медеглелди журналистер мурнунга чугаалаан.

Оларның кайызы-даа херек кырында байдалды хажыдып, аңаа хамаарыштыр кылган тускай буруу шавыышкыннарны тоон көрбейн, социалистиг чурттарны нүгүлдеп, оларны Заир үскүлежиишкининге киришкен деп буруудадып турганнар. Кыдаттың бо ийи удуртукчузу Заирниң иштики херектеринге холгаарлап, НАТО чурттарының кылган интервенциязын чаңгыс сес-биле безин буруу шаппаавнар.

Кыдат удуртукчуларның болгаш парлалганың ындыг ажылыг чулчуруушкуннары национал-хосталгалыг шимчээшкиннерге, бирги эзлчегде Африкада национал-хосталгалыг шимчээшкиннерге удур делегей империализмниң хоралакчы угланыышкынына Пекиниң деткимче көргүзүп турарын хереглел турар, түүге дизе КУР-нуң болгаш империализмниң Африкага хамаарыштыр политиказы ийис быжаа-биле дөмей болгай.

Эфиопияның улус массаларының чаңгыс эви быжыгып турар. Революстуг чаалап алыышкыннарны камгалаары, социал-экономиктиг үндезин чаартылгаларны боттандырып чорудары болза амгы үеде чурттуң ажылчы чоннарының мурнунда турул турар ол сорулгаларның бирээзи болур.

ЧУРУКТА: тиилелге хүнүбиле холбаштыр Аддис-Абебаның ажылчы чоннарының чыскаалы.

МТИ—СЭТА-ның фотозу.

СТУДЕНТИЛЕР АНСАМБЛИ

Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүк көдээ ажылагый дээди өредилге черлериниң хоочуну, Улан-Удэниң көдээ ажыл-агый институду бот-тывынгыр уран түүлү сайырадырынга улуг кичээнгейни салып келген. Институттың ырының болгаш танцының ансамбли 1955 чылда-ла тургустунган.

Бо үениң дургузунда ол ансамбль чүгле Бурятияда эвес, а харын оон өске-даа черлерде ат-сураглыг апаргган. Ансамбльде таланты-лыг студентилер — 100 кижи хаара туттунган. Ук уран түүл коллективи часкы тарылга, күскү дүжүт ажаап алыр кампаниялар-да ыраккы мал ажылдыг совхозтарже, Байкал-Амур магистралының тудугжуларынга боттарының солун программалыг концерттерин бараалгадып келген болгаш бараалгадып турар.

Бодунуң тургустунган хүнүнден эгелээш ансамбль аныяктарның эстетиктиг кижизидилгезинге, ыры, танцы уран түүлүнү сайыралынга улуг идигни берип келген. Хөй национ-лыг студентилериниң национал хевирлиг ыры, танцы бараалгадыы-биле ансамбль байлак.

Улусчу талантыларны чыгган ансамбль чыл келген тудум-на бодунуң аргадуржулгазын, күүседикчи мергежилин өстүрүп турар. Уран түүлүнү активизетери институтту доозкан соонда көдээ суурларга культура-кижизидилгелиг ажылды чорудуп, боттары ыры, танцы коллективтериниң удуртукчулары боон, районнуң, округтуң, областың, республиканың бот-тывынгыр уран түүл көрүлдезинин болгаш фестивальдарының лауреаттары аттарны безин чаалап ап турар.

Ансамбльдиң киржикчилери уран түүлге хандыкшылдыг, бедик культурлуг, келир үениң талантылыг тускай эртемниглери. Олар байырлалдың болгаш чазак концерттеринге база телевиденнеге доктаамал ойнап турарлар. Республиканың районнарынга чылдың-на 60 ажыг концерттерин көргүзүп, 20 муң хире көрүкчүлериниң күзенчиг алдчылары боон турар. А ансамбльдиң агитбригадазы чылдың-на 30 концерттерин 10 муң көрүкчүлерге көргүзүп турар. Ансамбльдиң коллективи Ерапинский болгаш Кижингинский районнарны шефке ап, ажылчылериниң культурлуг хандырылгазынга улуг рольду ойнап турар.

Ырының болгаш танцының ансамбли хөй чылдар дургузунда хоорай, республика, зона болгаш Бүгү-эвилелдиң уран түүл көрүлдеринге, фестивальдарынга бирги черлерни ап келген. Чүгле сөөлгү 5 чылда безин ансамбль республика көрүлде-конкурсунга, Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүк көдээ ажыл-агый дээди өредилге черлериниң көрүлде-конкурстарынга, Бүгү-эвилел болгаш Бүгү-россияның уран түүл көрүлделеринге лауреат деп бедик атка төдептиг боон келгеннер. Институттуң ыры болгаш танцы ансамбли СЭКП, ВЛКСМ область комитеттериниң дыка хөй Хүндүлел бижиктери-биле база шаңнаткан.

Комсомолдуң 60 чыл болур юбилейинге тураскаатка-кан ансамбльдиң отчёттуг концертин көргеш, «Улусчу ансамбль» деп хүндүлүг атты чаңгыс үн-биле тывыскан. Ансамбльдиң артистеринде Тыва АССР-ден барган студентилер база бар, олар келир үеде уран түүлүн янзы-бүрү жанрларынга хөй-ниитпиг удуртукчулар болур, чонуң эстетиктиг, культурлуг кижизидилгезинге боттарының үлүг-хуузун киирер дээш мергежилин бедидип, өренип турарлар.

В. ШЕНЕК-ООЛ.

Кижилер болгаш чылдар

ЕЛЕНА КОНСТАНТИНОВНА

Школаның коридорунга кирип кээривиске, ийиги кичээлдиң тоңгенин коңга медээлентерге, класстарның эжиктери ажыттынып, чаңгыс аан школачы формалардыг, кызылкызыл галстуктарлыг уруглар дашкаар шуужуп үнүптү.

Башкылар өрээлинге кирип келгеш, ажыл-херек дугайында чугаалажып олурувуста, сураглан чораанывыс башкы кирип келди.

— Өөредилге чылы доостуруне чоокшулаан. Ынчангаш башкыларның эң чай чок үезин бо-ла болгай. Өөредилгеден аңгыда, уругларның чайты дыштанылгазы, чаңгыс хүнүүнден эгелээш хөй хоюутуң походтары, чайны өреникчи бүрүзүнүң каяа эрттирери дээш башкыларның кылын тодарадыр ужурлуг ажылдарыла хөй болдур ийин—деп, Елена Константиновна чугаалады.

Хоочун башкы-биле чугаалажып олура, 1962 чылды сактып келдим. Ынчан Кызылдың башкы училищезинин дөртүү курсчулары бистерни Шагаан-Арыгның № 2 ортумак школазынга практика эрттирери-биле чоруткан. Эге класстарга орус дыл башкылаарының методиказын мичаан Елена Константиновнаның биске тайылбырлап, кичээлдерге көргүзүп турганынга дыка-ла өөрүп, оон байлак дуржулгазын биске дамчыдып турганын амга чедир сеткил хаңмышкын-биле чугаалажыр бис.

Елена Константиновна Соколова — Шагаан-Арыг хоорайның № 2 ортумак школазында орус дыл башкызы. Ажылынга мергежээн, дуржулгалыг башкы-биле чугаалажып, уругларны коммунистиг өзүги кижизидилгеринің хөрээнге оон ажылының дуржулгазын сонуурган, 5-ки класска орус дыл кичээлинге олуржуп, башкылаашкын ажылынга Елена Константиновнаның бедик мергежилдиин, өреникчилерниң бызыг билигиин көрдүвүс-даа.

— Тывага төрүттүнген, Тывага өскен, Тывага эртем-билиг чедип ап, ажылдан, чурттап чор мен. Тыва кижи-ле болгай мен—деп, Елена Константиновна чугаалай-дыр. Шынап-ла, тыкалан чугаалап турда, ылдык чок чугаалаарларның бирээзи Елена Константиновна болган.

— Леночка, кандыг эртемниг кижи болур сен, уруум? — деп ада-иезиниң айтырымынга оон: «Башкы болур мен, авай, ачай» деп харылап турган үезинден бээр 50 чыл чоокшулаан.

Ада-иезиниң ажыл-амыдыралының аайы-биле оон школачы чылдары Шагаан-Арыгның, Бай-Хаактың, Кызылдың школаларынга дыка-ла өөрүп, оон байлак дуржулгазын биске дамчыдып турганын амга класстарга өөренип турган чылдарын ол кажан-даа утпас. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Тываның арат чонунуң фронтута дуулаарыбыле хөй-хөй белектерин чыып, чорудуп турганын школачы Лена Тупикина көргеп, аңаа болдунар-ла арга-биле дуулаар дээш Лена болгаш оон эш-өөрү бүгү-ле үүздерни кылып турган. Ол берге үеде— 1943 чылда, Кызылга ортумак школаны Лена доозкаш, Чаа-Хөл школазынга баштай пионер вожатыйлаан, оон соонда орус дыл башкылап ажылдап эгелээн.

Чадаана школазынга 2 чыл башкылаанының соонда 1947 чылда Елена Константиновна Улуг-Хемниң Шагаан-Арыг школазынга башкылап келген.

Оон бээр ам 31 чыл эрткен, азы Елена Константиновнаның ынчангы бирги классчылары ам 38 харлыг ышкажыл. 31 чыл дургузунда Шагаан-Арыгның № 2 ортумак школазында орус дыл болгаш литературага кичээлдерин башкылап турар. Ол үениң дургузунда бүүнүг башкы чеже өреникчини амыдыралдың делгем оруунче үдээнин санаары берге.

— Бо школа мээн ийиги бажыңым-биле дөмей. Амыдыралымның хөй кезиин чүгле бо школага ажылдап эрттирдим. Уругларның ыыт-шимээни, хоглуг оюннары, өткүт ырлары чокка меңээ дүлей-биле дөмей ышкаш сагындырар—деп, Елена Константиновна чугаалаарга, улаштыр айтырдым:

— Баштайгы өреникчилерицни ам сакты-дыр силер бе, башкы?

— Оларның хөй келии уттундура бээр-дир, чылдар хөйле эрткен болгай. Чамдыкта кылаштан чораан, таваржы бээрим улуг кижилер мынча дижирлер: «Елена Константиновна, танывайн тур силер бе? Өөреникчилер-дир мен». Ындыглар, мээн өөреникчилерим, дыка хөй. А мен оларны танывайн бараанымга эгенир-даа болгай мен. Кырын келгеним ол ыйнаан— дээш, башкывыс каттыргылаан, уламчылады:— Баштайгы өреникчилеримниң бирээзи — Кызылдың башкы училищезинин директору С. Ш. Долунчап болгай. Башкыларның башкызы болганы ол-дур.

Улус өөредилгезинин шугумунга 35 чыл дургузунда ажылдаан башкының өөреникчилери хөй болуру чугаажок. Оларның аразында янзы-бүрү мергежилдиң кижилери бар. Ынчалза-даа апмак салгалды өөредип, кижизидериниң белен эвес, хүндүлүг профессиязын шилип алган хөй-хөй өөреникчилеринге хоочун башкы чөрүгарланыр.

Чүгле Улуг-Хем районнуң школаларында ажылдан турар оон өөреникчилериниң дугайын чугаалажып, салаа базын да Елена Константиновнага Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкызы атты тывыскан. Ол — улус чырыдыышкынының тергинин, «Куш-ажылчы шылгарал дээш», «Фашистиг Германияны тиилээни дээш», Ленинчи юбилей медальдарының эдиг. Ол — Бүгү-россияның башкылар съездизинге киржип, Москваның Киев районунуң 36 дугаар школазының ажыл-иже-биле танышкан келгеи. Чурттуң булун бүрүзүнден келген башкылар боттарының ажыл-ижиниң дугайын аңаа хөөрежип чугаалашкан, арга-дуржулгазын-даа солушкан.

Шагаан-Арыг хоорайның № 2 ортумак школазының тудуунга Константин Карпович Тупикин киришпеи. А оон уруу Елена Константиновна Соколова ол школада ам 31 чыл ажылдан, уругларны коммунистиг өзүгге өөредип, кижилдин турары ол.

«Улуу-биле четтирдиис. Ажыл-ижиңер бүдүүгүр болзун, башкы»—деп, өөреникчилериниң өмүнээзиндеп өөрүп четтириишкиниң состерин дамчыттым, Елена Константиновна.

М. КАЛЧАН.

ЧУРУКТА: Е. К. Соколова кичээл үезинде.

Геология-шинчилел экспедициязында спорт ажылы

АЖЫЛЫВЫС МЫНДЫГ

Тываның «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг геология-шинчилел экспедициязының коллективинде барык дөрт түс ажыг кижи ажылдап турар. Олардан 120 кижи спорттуң янзы-бүрү хевирлеринде хаара туттунган. Оларның барык шуптузу «Спартак» эки тура спорт иниитилелиниң кежигүнүнери.

Бистиң организациязыстың спорттулары хоорайның-даа, республиканың-даа бирги чери дээш эртип турар маргылдааларга доктаамал киржип шыдавайн баар. Чүге дээрге, геологтарның ажылының аайы ындыг. Чайгы үеде олар республика девискээринге түк быдарай тараа чоруй баар. Олар чүгле аңаа тус-тус бөлүктер, отрядтар аайы-биле маргылдаалар организастаарлар. Ынчангаш чүгле ноябрьдан апрельге чедир үеде республиканга болгаш Кызылга болур ужуражылгаларга спортчу геологтар киржир аргалыг.

Экспедицияның спорттулары дыка хөй маргылдааларга киржип келген. Ылаңгыя волейболга, шыдыраага, боодалгага, хаакка, түк тываарынга, стол теннизинге мергежилдиг кижилер бисте хөй. Оларга Владимир Бареник, Анатолий Митус, Александр Корж, Роман Шайдулин, Тамара Сидоренко, Капитолина Фадеева болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Спортче аныяктарны хаара тудар талазы-биле эвээш эвес ажыл бисте чоруттунуп турар. Экспедицияның спорт залы барык куруглавайн келгеп. Аңаа волейболдуң, баскетболдуң, стол теннизиниң секциялары эртип, оларны үстүнде адаанывыс дуржулгалыг спортчулар удуртуп турарлар.

Тываның геологтарының спортчу чедиишкиннери хөй. Олар хоорайның, республиканың бирги чери дээш болгулаан маргылдааларга эрткен кышкы сезонда доктаамал киржип келгеш, эки түңнелдерни чедип алгылаан. Оон чижээнге Красноярск крайның геологтарының спартакиадазын айтып болур. Аңаа спорттуң бүгү хевирлеринге бистиң команда ийиги черни эзлээн.

Эрткен кышкы сезонда чедип алган спортчу чедиишкиннериристиң дацзызын моон-даа уламчылап болур. Аңаа маргылдааның барык бүгү хевиринге эр спортчулардан хөрээженнер дудак чок киржип турганын демдеглезе артык эвес.

Геология-шинчилел экспедициязының спортчулары чүгле хоорай болгаш республика маргылдааларынга киржиривиле кызыгаарлаттынмайн турар. Олар кышкы үеде ай санында-ла экспедиция иштинге янзы-бүрү хевирлиг маргылдааларны организастап турар. Бо чылын стол теннизинге ужуражылганы, хөрээженнерниң волейбол маргылдаазын организастаан болгаш ГТО дужаалдазын чоруткан. «Тайга» болгаш «Хербис» базаларынче коллективтиг үүгүшкүнүү болгаш өске-даа кадыкшылга ажыктыг хемчеглерни чоруткан бис.

Бо чайын экспедицияның лабораториязының спортчулары «Омак-сергек чорук болгаш кадыкшыл» деп чаңчыл болган спартакиадазын база эрттирер. Оон аңгыда чипк атлетикага, волейболга болгаш стол теннизинге күүгүн шенежирлер.

Геология-шинчилел экспедициязының бөлүктериниң аразында«Спортчу коллектив» деп ат дээш чарыш калбарган. Владимир Габеев удуртқан Казас бөлүү аңаа тиилекчи болуп турар. Бо бөлүктө экспедицияның эң тергин теннис ойнакчылары, волейболистери бар. Стол теннизиниң талазы-биле хоорайның бо чылдагы чемпиону, экспедицияның волейбол командазының капитаны Александр Корж база бо бөлүктүң кежигүнү. Оон аңгыда адыгжы Владимир Бареник, шыдыраачы Анатолий Митус болгаш өскелерни-даа чоргаарал-биле адап болур.

Тываның «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг геология-шинчилел экспедициязының спортчу амыдыралын кысказы-биле чугаалаарга мындыгдыр.

Л. КОРЕНКОВА,
геология-шинчилел экспедициязының лабораториязында профовилел месткомунуң кежигүнү.

ЧУРУКТА: экспедицияның волейболистери. Александр Корж капитаанаан бо шилиндек команда хоорайның болгаш республиканың бирги чери дээш болуп эрткилээн маргылдааларга хөй удаа тиилеичи болган.

Чоокта чаа болуп эрткен ужуражылгага ук будурулгениң эр болгаш хөрээжен волейболистерден тургустунган командалары бирги черни тус-тус эзлээннер.

СПОРТКА ХАНДЫКШЫЛ

Барык чөрби хире чыл мурнунда Владимир Архарович Габеев Тываның геология-шинчилел экспедициязына ажылдан эгелээн. Аныяк специалисти ол дораан республиканың ол-бо чүктериниде болүктериниң бирээзинче томуйлаан.

Шинчилекчи отряд. Моон коллективи колдуунда шыктыг-коктуг, дамырак суглуг черге майгыннарын хай алыр. Долгандыр турар бойдустуң чаражын канчаар! Ак-көк Тываның арыг агаары, ногаан өң-биле шыштынган шынаалары, Бурятиямындан бичиндаа ылгалбас дээрзин Владимир Архарович эскерер.

Владимир Габеев—волейболга хандыкшылдыг кижилериниң бирээзи турган. Ол ажылдан келген соонда отрядка бөмбүк даажы үүктелбестээн. Чайгы кежээлерде, дыштанып хүннерде чай аразында-ла ол спорт шөлүчүгежинге барган турар. Маршруттан чаа келген, турум моганкан кижилерге күш та кайын келир чүве, Владимир Архаровичиниң чаныга омак-сергек-халын келир. Хол бөмбүүнүң ужуражылгазы-даа отрядка эгелээр.

Владимир Габеев бодунуң ажылдан турганы отрядка кижи бүрүзүн волейбол ойнаарынга өөредир дээш бүгү күжүн мөөнеп келген. «Геолог кижи спортчу болур хөрек, күш-дамыр быжыктырарына ол эң чугула» деп, Владимир Архарович үргүлчү чугаалагылаар. Ынчангаш чүгле геологтар эвес, түр ажылчынар безин олче хаара туттунар, оон уламындан волейболдан «салдынмастай» бээр таварылгалар тургулаан.

Каш чыл мурнунда оон ажылдан турган отрядынга бир аныяк геолог турган, Юрий Савва дээр. Ном номчуурунга тергин ынак, а волейбол ойнаарынга тура чок. Габеев чеже-даа ону «майгындан үндүргеш», чадашкан. «Бөмбүк сүрениниң» орнунга мону номчуп, билип алза экизи ол» дээш дүжевес-даа. Канчаптарыл?

— Че, тургаш кезектеп ойнай каавыт, Юра, шылап-могаанның чиде бээр—деп, Владимир Архарович аңаа чежедаа чугаалаар.

— Спортка арай хиреліг кижи-дир мен ийин, эжим, оон башка менде чүү боор ийик, —деп, Савва дескелээр.

Владимир Габеев ону волейболга хандыкшыдар дээш дыка-ла кыыткан. Хөй катап беседалашкан, харын-даа суур кирип чораан, волейболдуң ажык-дузазының дугайында ном-даа эккеп берген.

— Чүге-ле мени спортчу кылыксаар кижи боор силер, Архарович, чурттуң шилиндек командазының кежигүнүнге киреринер ол бе?—деп, Савва элдепсинер.

—Чурттуң шилиндек командазынга кирбезинде-даа, экспедицияныныга ынап-ла ойнаар сен—деп, Габеев харылаар.

Савва баштайгы дээрезинде хөөшүүт-хөөнчок ойнап турган. Эптиг үе таваржы болза дезиитерин бодаар. Ынчалзадаа чоорту аңаа хандыкшыл, «шөлден ыравас» кижилериниң санына кирген. Оон улаштыр волейболга разряд-даа дужаан ап, чүгле бөлүктүң эвес, экспедицияның шыырак ойнакчызы болуп, шынап-ла шилиндек команданың составынга кирген.

— Геолог кижиниң ажылы берге. Кадыр-берт даглар, шапкын хемпер, ужу-кыдыы көзүлбес изиг ховулар-биле холбашкан. Ындыг черге ажылдаар кижиге спорт эң-эки дамыгыышкыны бээр. Ол дугайында чаа келгеннерге үргүлчү чугаалап, оларны спортче эвилелдээринге эвээш эвес үлүг-хуузу киргеп мен —деп, Владимир Архарович чугаалады.

Геология-шинчилел экспедициязының Казас бөлүүнүң удуртукчузу В. А. Габеев чүгле волейболист эвес, ол стол теннизинге, шыдыраага база хандыкшылдыг кижилериниң бирээзи. Бо хевирлерге экспедицияның болгаш хоорайның бирги чери дээш болгулаан маргылдааларга киржип, багай эвес түңнелдерлиг боон келген.

— Владимир Габеев чайгы сезонче аттанырынга белетенип олур. Геолог кижиге эргежок чугула үүлдерден аңгыда бөмбүк, шыдыраа болгаш өске-даа спорт херекселлерин база эптин аажок кылдыр шарып каанын эскердим. Спорт-биле оон кажандаа чарылбайн чорууру моонна илдең болду.

Д. ЧЫДЫМ.

ЧУРУКТА: бо чылдың Май 1 байырлалынга тураскаатка-кан хоорайның бирги чери дээш чадаг чарыш маргылдаазынга киришкеш, геология-шинчилел экспедициязының командазы бирги черни алган. Ол команданың кежигүннери стартче үнер мурнунда.

Л. КОРЕНКОВАНЫҢ фотолары.

Телевидение

МАЙ 26-ДА

МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Харыылаңар, горнистер!»
11.25—«Төрелдер». Уран-чечен телефильм, 1-ги серия-зы.
12.30—А. Дворжак. Оркестрлиг виолончелиге концерт. П. И. Чайковский аттыг делегей конкурузунуң лауреады Х. Канной (Япония) болгаш Москваның күрүне филармониязының үлегерлиг симфония оркестри күүседир. Дирижёру—Казах ССР-ниң улустуң артизи Ф. Мансуров.
13.10—16.00—Чаңсар.
16.00—«Сээн күш-ажылың — сээн бедиңи». Документалдыг телефильмнер программазы: «Владимир Чичеровтуң салымчолу» (Ленинград), «Елдашевтиң чери» (Ашхабад).
16.45—«Ыыдыраа школазы». Разрядтыглар клазы.
17.15—«Москва болгаш москвачылар».
17.45—Коми АССР-ниң ырчының болгаш танцының күрүне ансамблиниң концерти.

КЫЗЫЛДАН

18.15—Телемедээлер.
18.45—«Аныяк гвардия». Кызыгаарының хүнүнге турасскаатка-кан дамчыдылга.
19.05—«Тыва неделя». Информастыг программа.
19.25—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.40—«Шуптузуп биликсээр мен». Киножурнал.
19.50—«Кызыгааржылар» деп документалдыг фильмниң баштайгы көргүзүү.
20.40—Күрүпенің Н. Осипов аттыг орус улустуң хөгжүм херекселлериниң оркестриниң концерти.
21.25—«Төрелдер». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 2-ги серия-зы.
22.30—«Ye». Информастыг программа.
23.00—«Меңээ кайы хире үнелиин билир болган болзунараза» деп фильм-концерттиң баштайгы көргүзүү. РСФСР-ниң улустуң артизи Э. Шеха киржир.
23.45—00.50 — «Галатея». Фильм-балет. Кол рольду ССРЭ-ниң улустуң артистери Е. Максимова болгаш М. Лиепа күүседир. Төңгеңде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.45—«Чаңгызы шуптузу дээш, шуптузу чаңгызы дээш». Ленинградтан дамчыдылга.
19.00—«Силер ону шыдаар силер». Аныяктарның эртем-техникти Төп делгелеваннаан репортаж.

КЫЗЫЛДАН

19.30—«Чаңгыс чайның акварельдери». Уран-чечен телефильм.
20.20—«Кол шол». Документалдыг фильм.
20.50—21.35— «Застава ырлаар». Фильм-концерт.

Агаар

Бөгүн республиканга өөрүп турар булуттаар, чагбас. Барын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7-12 метр чедер. Агаарның температуразы 15-20, чамдык районнарга 20-25 градус чылыыр.

Кызылга база ашс хүн болур. Соңгу-барын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7-12 метр чедер. Агаар хүндүс 19-21 градус чылыыр.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

КИНО

МАЙ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Мимшо» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 21.10. «Пекин — кижи төрелгетениң дувурээзини» 15.30, 19.15 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Моңге чорук-туң демдээ» 9.00, 10.30, 14.40. «Ылгалы чартык шак» 16.10. «Өөрүшкү бухтазы» 12.00, 18.00, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Шортанның айыткалы-биле» 10.00, «Сөөлгү ийи» 15.00, «Дээвирдеп шыраашкын» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Икар» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Ызыгуртан мөчү-сөөктер» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

КҮШ-АЖЫЛ КУРЛАВЫРЛАРЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОРГАННАР «Тыва тудуг» трестиң Чаа Шагаан-Арыгда № 18 болгаш № 20 көжүү чоруур механизастаан колонналарынга болгаш «Тыва көдээ тудуг» трестиң Туран хоорайда, Сарыг-Сеп, Бай-Хаак суурларда салбырларынга ажылдаар күзелдиг кижилериниң организастыг чыылдазын чорудуп турар.

Ажылдан келген кижилерни иинти чуртталга чери-биле, тускай хептер-биле хандырар, ажылдатыышаан, ажылчыны мергежилге өөредир.

Организастыг чыыш ёзугаар ажылдап баргаа кижилер эгидиишкин чокка 200 рубльдиң дузаламчылын база алыр.

Организастыг чыыш ёзугаар ажылдаарын күзээн кижилер бодунга күш-ажыл дептерин, мурнунда чурттап турган черинден үндүр бижиткен паспорттуг болгаш шериг билетиг болур.

Ажылга кирери-биле баар черлер:

Кызыл хоорай, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, 38, күш-ажыл курлавырларының эргелелиге, ол ышкаш Кызылдың Кочетово кудумчузунда 29 дугаарлыг бажында төдеделкиге.

Республиканың районнарында чурттап турар кижилер—райкүүсномнарга кээр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретарааттың 2-23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, пропаганда киллизиниң 2-31-75, культура киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлет-түр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуут киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгар.

Тираж 17531. Чатыг № 151.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном-үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садының талазы-биле өргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00547.